

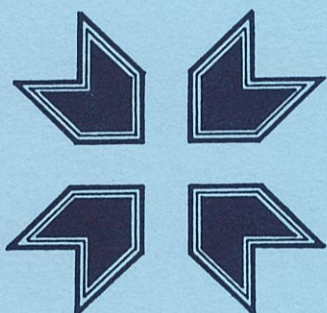
RAHVASTIKU-UURINGUD
POPULATION STUDIES

...

ROOTSIEESTLASTE
TEINE PÕLVKOND

Alur Reinans

RU Sari B No 41

EESTI KÕRGKOOLOIDEVAHELINE
DEMOURINGUTE KESKUS

ESTONIAN INTERUNIVERSITY
POPULATION RESEARCH CENTRE

© Eesti Kõrgkoolidevaheline Demouuringute Keskus
Estonian Interuniversity Population Research Centre

ISBN 9985-820-45-2

Käesolev töövihk on autorikaitse objekt. Autoriõiguse valdaja eelneva kirjaliku nõusolekuta on keelatud seda väljaannet või selle mistahes osa reprodutseerida, avaldada või jätta avaldamiseks infovõrgus, ümber kirjutada mistahes viisil või vahendiga elektrooniliselt, mehhaaniliselt, fotokopeerimise, salvestamise või muul teel.

Eesti rahvastikukaotused Teise maailmasõja ajal on olnud ühed suuremad Euroopas. Lisaks otsestele inimkaotustele sõjategevuse, deportatsioonide ning repressioonide läbi põgenes märkimisväärne osa rahvastikust teise nõukogude okupatsiooni eel Läände. Käesolev ülevaade käsitleb Rootsi asunud eestlaste arengut, keskendudes põhiliselt eestlaste teisele põlvkonnale. Töö raames on vaadeldud rootsieestlaste teise põlvkonna kujunemist ja arvukust, haridust, tööhõivet ja ametit, sotsiaalmajanduslikku kuuluvust ning sissetulekuid, samuti nende perekondade päritolukoostist. Rootsieestlaste teise põlvkonna integreerumist asukohamaa ühiskonda on käsitletud ühelt poolt Rootsi kogurahvastiku, teisalt rootsieestlaste esimese põlvkonna ning muude riiki saabunud immigrandirühmade taustal. Ülevaate aluseks olev andmestik pärineb sõjajärgsetest Rootsi rahvaloendustest ning mitmesugustest registritest, töö raames on esitatud rootsieestlaste kohta olemasolevate ning kasutatud andmete kirjeldus.

1. KASUTATUD ANDMED

Rootsis on juba XVIII sajandist alates toiminud väga ulatuslikud ja usaldusväärsed rahvastikuregistrid, mis on andnud aluse mitmesuguste demograafiliste uurimuste ja analüüside teostamiseks, traditsiooniliselt põhjalikumate kui Euroopas tavapärane. Moodne tehnika on neid võimalusi veelgi avardanud: alates aastast 1968 on sünnid, surmad, abielud, aadressimuutused jt rahvastikusündmused talletatud indiviidijärgselt tehniliselt kergesti töödeldavas vormis. Rahvastikusündmuste registreerimissüsteemi väljaarendatus võimaldab elanikkonda statistiliselt kirjeldada sedavõrd täpselt, et tõenäoliselt jääb 1990 aasta rahvaloendus traditsioonilisel viisil korraldatuna Rootsis viimaseks. Seejuures tuleb muidugi tähele panna, et registritele ehitatud statistika saab peegeldada vaid selliseid rahvastikusündmusi/seisundeid, mis on mingis elanikkonda hõlmavas registris kõiksena registreeritud. Taoline registreerimine pole üldjuhul mõeldud ainult statistiliseks otstarbeks, reeglina on tegemist andmete ja definitsioonidega, mis on algselt kogutud mingil administratiivsel eesmärgil.

Rootsieestlaste käsitlesega seoses tuleb nimetada kahte Rootsi statistikasüsteemi tunnusjoont. Esiteks, Rootsi statistika ei tunne – mõne tühise erandiga – mõisteid rahvus, emakeel või etniline kuuluvus ning reeglina pole Rootsis selliseid andmeid registreeritud. Sisserännanud elanikkonda on võimalik eristada ainult sünnimaa ja/või kodakondsuse järgi. Küll on aga, nagu eelpool öeldud, võimalik alates 1968 aastast väga täpselt jälgida, millal vastav isik Rootsi elanikuna registreeriti, millal on toimunud tema aadressi, perekonnaseisu jne muutused. Teiseks Rootsi statistikasüsteemi omapäraks on asjaolu, et rahvastikustatistika käsitleb ainult juriidilist elanikkonda, st neid inimesi, kes on Rootsi elanikuna registreeritud. Isik, kes on Rootsist lahkunud ilma end (elanikkonnast) välja registreerimata, on endiselt Rootsi elanik, kuni viga juhusliku kontrolli käigus parandatakse (oletatakse, et Rootsis elanikuna registreeritud välismaalastest on umbes 5 protsenti tegelikult maalt lahkunud). Sama probleem esineb muidugi ka sisserände puhul: teatud juhtudel on võimalik elada aastaid Rootsis end elanikuks registreerimata ning seega statistikas kajastumata.

Rootsi eestlaskonda puudutava statistika seisukohalt tähendab eelöeldu, et ainsaks asjaomase rahvastikurühma eristamist võimaldavaks tunnuseks on isiku sünnimaa. Kuna Rootsi 1940–1991 tunnustas ametlikult Eesti annekteerimist NLiidu poolt, ei peaks sellest perioodist olema ka andmeid Eesti kodanike kohta. Tegelikult registreeriti enamik Eestist tulnuid algselt siiski kui *Eesti kodanik* või *endine Eesti kodanik*. Aastal 1947 anti rahvastikuregistritele ametlik korraldus käsitleda kõiki endisi Eesti kodanikke NLiidu kodanikena. Eestlased moodustasid Rootsis sel perioodil aga suurima sisserännanute rühma ning eestlaste sisse- ja väljaränne mõjutas väga oluliselt Rootsi rändestatistikat. Selle tõttu esineb niihästi määratlus Eesti kodanik, endine Eesti kodanik kui ka Eesti lähtemaana statistikas tegelikult kuni 1950 aastate lõpuni.

Sünnimaa puhul näevad Rootsi eeskirjad ette, et üldjuhul registreeritakse sünnimaa sündimise ajal kehtinud jaotuse järgi, sealjuures tuleb aga arvestada ka isiku enda soovi. Selle tulemuseks on, et eestlaste sünnimaana on tavaliselt registreeritud Eesti ka juhul, kui isik on sündinud enne Eesti iseseisvumist 1918. Hiljem on ette tulnud, et registripidajad on omal algatusel asendanud Eesti sünnimaana NLiidu; ometi pole seda esinenud sel määral, et see statistikat oluliselt mõjutaks. Pärast 1944 aastat Eestis sündinud isikud on

reeglina registreeritud kui Venemaal sündinud¹. Alates aastast 1991 näitab Rootsi statistika uuesti eesti kodanikke omaette kategooriana, samuti registreeritakse Eesti järele sünnimaana². Ligikaudu sarnane olukord kehtib ka Rootsi loendusstatistika kohta. Näiteks on 1960 aasta rahvaloenduse põhitabelites Eesti, Läti ja Leedu esitatud omaette, loendusandmete publitseerimisel on aga need maad lülitatud NLiidu andmetesse.

Rootsieestlaste sünnimaa kaudu määratlemisel tuleb muidugi tähele panna, et Eesti-sündinud rahvastiku hulka ei kuulu mitte ainult eestlased, vaid ka arvukalt eestirootslasi, samuti Eestis sündinud sakslasi, venelasi jne. Piiri tõmbamine nende rühmade, eriti eestlaste ja eestirootslaste vahel on väga tinglik. Nõnda võtavad paljud eestirootslastena Rootsi tulnud isikud osa eestlaste üritustest ja kasutavad (kasutasid) eesti keelt koduse keelena. Algaastate statistikat mõjutab veel asjaolu, et eestlaste massilisel Rootsi saabumisel polnud vastuvõtval poolel ühtset seisukohta, kas vaadelda põgenikke kui ajutisi riigisviibijaid, st neid mitte elanikena registreerida, või alaliselt Rootsi asunuid, st registreerida nad elanikena. Kuigi eestlaste põhimass tuli Rootsi 1944 (ja vähemal määral 1943) aastal, on paljud registreeritud Rootsi sisseerändajatena alles aastaid hiljem, mõnel juhul isegi pärast 1950 aastat. Lisaks rahvastikustatistikale on mõned andmed eesti põgenike kohta olemas ka rootsi sotsiaalstatistikas välismaalastele antud elamis- ja töölubade kohta.

Sisseerändajate teist põlvkonda ehk nende Rootsis sündinud lapsi on registrites võimalik jälgida kahel viisil. Esiteks on laps 18 eluaastani registreeritud koos teda hooldava täiskasvanuga, tavaliselt ühega vanemaist. Järelikult on võimalik kõigi kuni 18-aastaste isikute puhul näha, kus nende vanem (abielus vanemate puhul mõlemad vanemad) on sündinud. Taoline toimimisviis ei näita aga lapse bioloogilisi vanemaid, vaid seda perekonda, kus ta elab. Kuna suur osa lapsega perekondadest on vabaabielus, on see statistika teise vanema (tavaliselt isa) suhtes üsna puudulik. Teiseks täiendati registrites hoitavaid isikuandmeid seoses rahvastikuregistrite ümberkorraldusega aastal 1991 nii, et kõikide tol ajal Rootsis elanud kuni 50-aastaste puhul (sünnipõlvkonnad 1941+) märgiti ära ka nende vanemate sünnimaa. Erinevalt eelpoolkäsitletud andmeist oli antud juhul tegemist bioloogiliste vanemate sünnimaaga, samuti on mõlemad vanemad registreeritud ka juhul, kui nad polnud abielus, ei elanud koos või on juba surnud. Kuna eestlaste sisseerändelaine langes aastaile 1943-1944, hõlmab andmestik seega praktiliselt kogu eesti põgenike teist põlvkonda. Kuivõrd osundatud täiendus tehti aasta 1991 seisuga, siis pole vastavaid andmeid pärast 1941 aastat Rootsis sündinud isikute kohta, kes aastaks 1991 olid juba surnud või välja rännanud. Teisalt on nii surnud kui väljarännanud isikute arv eestlaste teises põlvkonnas seni väike ja üldpilti ei mõjuta.

Järgnev ülevaade rootsieestlaste teisest põlvkonnast põhineb ulatuslikul materjalil, mille tellis aastal 1994 tööle rakendatud riiklik komisjon ülesandega läbi vaadata Rootsi

¹ Juba enne Esimest maailmasõda rahvastikuregistrites kasutatud koodi "Ry" Venemaa tähenduses ei muudetud kunagi, vaid kasutati edasi NLiidu tähenduses.

² Rootsi rahvastikustatistika avaldatakse praegu igal aastal ilmuvas sarjas *Befolkningsstatistik* (Rahvastikustatistika) neljas osas. Käesolevaga seoses on huvitavad teine osa *Inrikes och utrikes flyttningar* (Rahvastikustatistika) neljas osas. Käesolevaga seoses on huvitavad teine osa *Inrikes och utrikes flyttningar* (Sise- ja välisränne), kolmas osa *Folkmängden efter kön, ålder och medborgarskap mm* (Rahvaarv soo, vanuse ja kodakondsuse järgi jne) ning neljas osa *Födda och döda, civilståndsförändringar mm* (Sündinud ja surnud, perekonnaseisumuutused jne). Mainitud väljaannetes on kirjeldatud kasutatud meetodikat ja definitsioone, samuti on seal viiteid varasematele vastavatele andmeseeriadele. Rahvaloenduste kohta võib leida andmeid 1990 aasta loenduse esimesest raportist *Folk och bostadsräkningen 1990, del 1. Rätabeller och databaser* (Rahva- ja korteriloendus 1990, I Põhitabelid ja andmebaasid).

kehtinud sisserändepoliitika³. Ühtlasi oli kõnealuse komisjoni poolt tellitud töö üks esimesi, kus kasutati 1991 aastal loodud vanemate sünnikoha registrit laiemas ulatuses. Ajapuudusel jäi suurem osa tellitud statistilisest materjalist komisjoni poolt kasutamata ja on seni oma põhiosas avaldamata. Nii pole varem avaldatud ka siinses ülevaates esitatud andmeid eesti põgenike teise põlvkonna kohta.

Kokkuvõtlikult võib kasutatud andmestiku kohta anda järgmise iseloomustuse. Andmestik hõlmab 15314 Rootsis sündinud isikut vanuses 0-53 aastat, kelle vähemalt üks vanem on Eestis sündinud (seisuga 31. detsember 1994). Kõigi nimetatud isikute kohta on erinevatest registritest ja mõnevõrra erinevast ajast olemas järgmised andmed:

1. **Rahvaarv** (seisuga 31. detsember 1994). Andmed on võetud kogu elanikkonda hõlmavast keskregistrist Rootsi Statistika Keskbüroos (*RTB, Registret över totala befolkningen*), mis omakorda lähtub administratiivregistritest.
2. **Haridus** (seisuga 1993). Andmed on võetud piirkondlikust tööregistrist.
3. **Tööhõive** (seisuga 1993). Andmed on võetud piirkondlikust tööregistrist ja pärinevad tööandjate poolt antud kontrollandmetest ühenduses tuludeklaratsioonidega.
4. **Amet** (seisuga 1990). Andmed on võetud rahvaloendusest 1990, kasutatud on Põhjamaade ametiliigitust, 2- ja 3-kohalise kooditäpsusega.
5. **Sissetulek** (seisuga 1993). Andmed on võetud kogu elanikkonda hõlmavast maksuregistrist, kasutatud sissetuleku mõiste hõlmab palgatööst ja ettevõtlusest saadud sissetulekut ega sisalda kapitalilt saadud sissetulekut.
6. **Sotsiaalmajanduskiht** (seisuga 1990). Andmed on võetud rahvaloendusest 1990. Sotsiaalmajanduslik jaotus asendab varem Rootsis laialdaselt kasutatud rahvastiku jaotust ülem-, kesk- ja alamklassiks, mida on poliitilistel põhjustel taunitud. Sotsiaalmajanduskiht lähtub inimese ametist, liigituse aluseks on tarviliku väljaõppe pikkus. Praktiliselt lähtub jaotus suurel määral sellest, millisesse ametiühingusse teatud ametialaga isik kuulub.
7. **Elukaaslase sünnipäritolu** (seisuga 1990). Andmed pärinevad 1990 aasta rahvaloendusest. Abielus (ka vabaabielus) elavad isikud on jaotatud nende elukaaslase sünnimaa ja tema vanemate sünnimaa järgi. Andmestikus on võimalik jälgida, kuivõrd teatud päritoluga isikud valivad elukaaslaseks sama või erineva päritolu taustaga isiku.

Ülevaates on kasutatud ka andmeid jooksvast rahvastikustatistikast ning rahvaloendustest, ilma et alati oleks viidatud allikale. Andmed on osaliselt võetud kas põhitabelitest või eritellimise peale koostatud tabelitest, st neid ei ole leida trükkis avaldatud aruannetes.

³ *Invandrarpolitiska kommitén* (KU 1994:11). Komisjoni peaaruanne *Sverige framtiden och mångfalden* (SOU 1996:55) ilmus 1996. Seal on piiratud ulatuses avaldatud andmeid sisserännanute teise generatsiooni kohta lähtudes mainitud materjalist.

2. ROOTSIEESTLASTE ESIMENE PÕLVKOND

Eesti-sündinud rahvastiku arvu dünaamika saab teada Rootsi rahvaloendustest (tabel 1). Enne Teist maailmasõda oli eestlaste arv Rootsis väike: mõnesajast Eesti-sündinud isikust olid enamused naised, nende hulgas palju eestirootsi tüdrukuid, kes olid tulnud (ajutiselt) Rootsi majateenijatena tööle. Eesti-sündinud rahvastiku arvu järsk suurenemine leidis aset aastatel 1943-1944, mil Rootsi saabusid nõukogude okupatsiooni eest kodumaalt põgenenud eestlased. Põgenike täpne koguarv ei ole teada, kuid kaudsete allikate põhjal võib selle suurust küllalt hästi hinnata. Rootsi sotsiaaltatistika andmeil oli aastail 1945-1946 Rootsis umbes 22 tuhat elamisloaga endist Eesti kodanikku. Selle arvu sisse ei käi eestlased, kes siis olid juba Rootsi kodanikud, sealhulgas näiteks naised, kes olid abiellunud Rootsi kodanikuga, ja sel viisil saanud Rootsi kodakondsuse. Arvu sees ei ole ka alla 16 aasta vanuseid lapsi. Lähtudes arvust 22 tuhat ning arvestades sinna juurde tõenäolise laste arvu, saame tulemuseks ligikaudu 25 tuhat eesti põgenikku. On oletatud, et see arv ei hõlma umbkaudu seitset tuhandet eestirootslast: lisades need 25 tuhandele, saadakse sageli kirjanduses mainitav arv 32 tuhat. Taoline liitmine pole aga tegelikult põhjendatud, sest enamikul eestirootslastel polnud siis veel Rootsi kodakondsust, mistõttu ka nemad on arvestatud elamisloa saanute hulgas. Seega on Eestist Rootsi põgenenute tõenäoline koguarv 25 tuhat inimest. Lahutades sellest eestirootslaste arvu, saame Rootsi saabunud eestlastest põgenike arvuks 18-19 tuhat isikut.

Tabel 1. EESTI-SÜNDINUD RAHVASTIK ROOTSIS

Aasta	Arv
1930	492
1950	25062
1960	20384
1970	18513
1975	16881
1980	15331
1985	13622
1990	11971

Teise hinnangu Eesti-sündinute arvule saab anda Rootsi rändestatistika põhjal, kus andmeid Eesti ja Rootsi vaheliste rändevõogude kohta on avaldatud kuni 1959 aastani. Nõnda on Rootsi sisse- ja väljarändes aastail 1943-1950 registreeritud Eestist tulnuna kokku 28305 isikut. Tuleb tähele panna, et jätkuv sisse- ja väljaränne Eestist peale raudse eesriide langemist peegeldab mitte sisse- ja väljarände tegelikku ajastust, vaid Rootsi registreerimispraktikat. Nõnda on enamused Eestist saabunud registreeritud sisse- ja väljarändajana alles aastail 1945-1947, kuigi tegelikult saabusid praktiliselt kõik aastail 1943-1944. Nimetatud arvu puhul on enamik üle Soome Rootsi tulnuist tõenäoliselt samuti registreeritud algse päritolumaa järgi, st kui Eestist tulnud. Samas on aga võimalik, et mingi osa eestlasi on peidetud ka nende hulka, kes on registreeritud Soomest tulnuina. Rootsi rändestatistika järgi on põgenike koguarv seega mõne tuhande võrra suurem kui eelmises arvestuses antud.

Lisaks loendus- ja rändestatistikale on olemas veel üks materjal, mis laseb umbkaudselt hinnata Rootsi saabunud eestlaste arvu. Nimelt tegi eesti sotsioloog Heino Tombach (Tarm) 1953 aastal Rootsi tööturuvalitsuse ülesandel küsitlusuuringu eestlaste hulgas Rootsis. Kahjuks jäi materjal läbi töötamata ja uurimusest on avaldatud ainult juhuslikke andmeid⁴. Küsitlus viidi läbi novembris 1953 ja see hõlmas kõiki 1-6 kuupäeval sündinud isikuid, st ühte viiendikku sihtrahvastikust. Kokku kuulus valimisse 2615 isikut. Valik

⁴ Heino Tombachi pärijate käest on säilinud materjal üle antud Eesti Kõrgkoolidevahelisele Demouuringute Keskusele Tallinnas. Käesoleva teksti koostamisel on kasutatud paari juhuslikult säilinud lehekülge Heino Tombachi käsikirja mustandist.

teostati välismaalaste komisjoni registritest, kusjuures ilmselt oli võimalik välja jätta eestirootslased, kaasa haarata aga selleks ajaks juba Rootsi kodakondsuse saanud eestlased.

Tabel 2. RÄNDEVOOD ROOTSI JA EESTI VAHEL, 1939-1959 (Rootsi statistika järgi)

Aasta	Rootsist Eestisse				Eestist Rootsi			
	Mehed	Naised	Kokku	Neist alla 15 aasta	Mehed	Naised	Kokku	Neist alla 15 aasta
1939	20	45	65	5	66	164	230	26
1940	7	16	23	0	106	107	213	28
1941	1	5	6	1	88	69	157	17
1942	1	2	3	0	20	10	30	3
1943	1	1	2	0	217	163	380	84
1944	0	0	0	0	1719	1982	3701	829
1945	8	10	18	4	5095	5297	10392	2333
1946	2	0	2	0	5008	4445	9453	2057
1947	4	1	5	0	1997	1423	3420	727
1948	6	6	12	2	385	302	687	74
1949	9	4	13	2	133	62	195	7
1950	3	1	4	0	61	16	77	0
1951	2	1	3	1	22	10	32	0
1952	2	0	2	0	39	17	56	1
1953	0	0	0	0	25	5	30	0
1954	2	1	3	1	23	7	30	2
1955	1	0	1	0	29	7	36	0
1956	1	0	1	0	12	3	15	0
1957	0	0	0	0	17	8	25	0
1958	1	0	1	0	6	1	7	0
1959	2	0	2	0	11	25	36	0
1943-1950	33	23	56	8	14615	13690	28305	6111

Ankeedi täitnud isikute andmeid võrreldi 1950 aasta rahvaloenduskirjetega Eesti-sündinud isikute kohta. Selgus, et 258 ankeedi täitnud isikut ei olnud tegelikult märgitud rahvaloenduses Eesti-sündinuna. Nende puhul on võimalikud kaks seletust: esiteks võisid need isikud olla tööpoolest sündinud väljaspool Eestit, või teiseks, ei olnud nad novembris 1950 registreeritud Rootsi elanikuna. Eestlaste sisseänne 1950–1953 Rootsi oli tõenäoliselt väga väike, mistõttu teisena nimetatud seletuse võib kõrvale jätta. Oletades, et kõik 258 on sündinud väljaspool Eestit, saaksime järgmise pildi:

Kokku eestlasi (vastanud x 5)	2615 x 5 = 13075
sh sündinud väljaspool Eestit	258 x 5 = 1290
sh sündinud Eestis	11785

Ankeet saadeti vähemalt 16 aasta vanustele isikutele. Arvestades juurde umbes 1500 last (arv on tuletatud 1960 aasta rahvaloenduse vanusjaotusest), kujuneks Eesti päritolu eestlaste arvuks Rootsis 1953 aastal 14600 isikut, mis on märgatavalt väiksem kui kahes varem osundatud allikas.

Hinnangute vahe seletub Tombach'i küsitluse hilisema ajamomendiga, nimelt muutus eestlaste arv seoses nende edasirändega, peamiselt Kanadasse, ja sisseändega Saksamaalt. Kummagi rändevoo suurust ei ole paraku võimalik täpselt kindlaks teha. Rootsi rändestatistika kommentaarides öeldakse, et aastal 1949 oli väljarändajate hulgas 2078 Eesti kodanikku, järgmisel kahel aastal vastavalt 1045 ja 3326. Pärast seda eestlaste

väljaränne, mis oli oluliselt põhjustatud Korea sõja puhkemisest ja pinevast välispoliitilisest olukorrast, hääbus. Kolme aasta peale kokku on väljarännanute üldarv üle kuue tuhande isiku. Lisades ka varem ja hiljem lahkunud, võis tõenäoliselt kokku Rootsist lahkuda umbes kaheksa tuhat eestlast, asemele tuli võib-olla kaks-kolm tuhat eestlast Saksamaalt. Kokkuvõttes peaks see tähendama, et koguarv langes viie-kuue tuhande isiku võrra. Lähtudes Tombachi küsitluse tulemustest võib seega oletada, et eestlastest põgenike arv oli algselt suurusjärgus 18-19 tuhat isikut, st sama mis elamislubadest lähtudes, aga siiski väiksem, kui lähtudes Rootsi rändestatistikast, mille järgi võiks oletada, et algselt põgenenud eestlaste arv võis olla veidi üle 20 tuhande isiku. Sellest täpsemalt ei ole seni avaldatud või töödeldud andmetest eesti põgenike arvu võimalik määrata⁵.

Järgnevatel kümnenditel on Rootsisis elava Eesti-sündinud rahvastiku arv suremuse toimeel järkjärgult langenud. Pärast 1990 aastat Rootsisis rahvaloendust toimunud ei ole, vastavad arvud elanikkonnast niihästi sünnimaa kui kodakondsuse järgi avaldatakse igal aastal rahvastikuregistrite põhjal. Seisuga 31. detsember 1995 elas Rootsisis 11 tuhat Eesti-sündinud isikut, kellest umbes 10 tuhat olid Teise maailmasõja ajal põgenenud ja umbes tuhat Rootsi tulnud pärast või enne Eesti taasiseseisvumist. Kümnest tuhandest elus olevast Teise maailmasõja ajal Rootsi jõudnud Eesti-sündinud isikust võib kaheksa tuhat olla eestlast ja kaks tuhat eestirootslast.

Rändelisele rahvastikule tüüpiliselt oli Rootsi jõudnud eestlaste vanusjaotus suhteliselt tugeva kontsentratsiooniga 20-30-aastaste vanusrühma. Teismelisi lapsi oli suhteliselt vähe, samuti vanu inimesi (vanemate hulgas oli palju eestirootslasi). Lisaks vanuskoostisele oli tavapärasest erinev ka kõnealuse rahvastikurühma soosuhe. Meeste arv ületas naiste arvu, eeskätt üle Soome põgenenute arvel, kelle hulgas leidis naisi suhteliselt harva. Need iseloomulikud jooned on veel praegu jälgitavad, kui vaadelda Eesti-sündinute vanuspüramiidi (joonis 1). Joonisel on lisaks 11 tuhandele Eesti-sündinule kujutatud umbes 15 tuhat eesti põgenike last, kellele võib lisada veel umbkaudu 25 tuhat kolmanda ja neljanda generatsiooni esindajat. Viimastest kuulub suurem osa eestlaste hulka küll ainult ühe Eesti päritolu vanaisa või vanaema kaudu, st tegemist on 1/4 võrra eestlastega.

3. ROOTSIEESTLASTE TEINE PÕLVKOND

Järgnev ülevaade hõlmab viitkümnet üheaastast sünnipõlvkonda, kokku 15084 isikut, sündinud aastail 1944-1993, mis peaks üldjoontes küllalt hästi vastama Eestist Rootsi põgenenute teisele generatsioonile. Kõnealuses kohordivahemikus varieerub rootsieestlaste teise põlvkonna suurus (täpsemalt elulejate arv) sünniaastati väga tugevasti. Kaardistatud vahemiku alg- (1941-1943) ja lõppaastad (1989-1993) erinevad tunduvalt vahepealsest perioodist. Aastail 1941-1943 on sündinud laste arv väike ja suurem osa lapsi on Eesti päritolu emaga ja Rootsi päritolu isaga. Suur põgenikelaine ei olnud veel Rootsi jõudnud, tegemist on juba enne sõda Rootsi tulnud naistega, kes on sinna jäänud ja abiellunud rootslasega. Põlvkonna suurus hakkab kasvama 1944 aastal, olles lähematel kümnenditel suhteliselt kõrge. Langema hakkab see 1970-1980 aastail, mil ka nooremad

⁵ Tõenäoliselt on Rootsi riigiarhiivis säilitatud põgenike vastuvõtmisel 1944 täidetud avaldused ajutiste elamislubade saamiseks. Nendest lähtudes peaks olema võimalik saada väga täpne ülevaade põgenike arvust, vanusjaotusest, lähtekohast Eestis jne. Seda materjali seni töödeldud ei ole.

Eestist Rootsi põgenenud isikud hakkasid sünnituseast välja jõudma. 1980 aastate teisest poolest hakkab pilti mõjutama uus sisseränne Eestist. Esialgu oli tegemist Eestist välja saadetud teisitimõtlejatega, kuid ka abielu kaudu Rootsi tulnutega. Tegelik tulijate (ja teise põlvkonnana Rootsis sündinud laste) arv peaks olema suurem, sest on tõenäoline, et enamus hilistulijaid registreeriti NLiidus sündinutena.

Tabel 3. ROOTSIEESTLASTE TEINE PÕLVKOND, 1994

Sünnipõlvkond	Mõlemad vanemad Eestis sündinud	Isa Eesti-sündinud, ema Rootsi-sündinud	Isa Eesti-sündinud, ema mujal-sündinud	Ema Eesti-sündinud, isa Rootsi-sündinud	Ema Eesti-sündinud, isa mujal-sündinud	Kokku vähemalt üks Eesti päritolu vanem
1941	7	15	0	44	0	66
1942	6	10	0	38	0	54
1943	6	14	0	54	2	76
1944	73	21	13	58	4	169
1945	251	43	25	101	15	435
1946	206	76	28	119	10	439
1947	167	105	20	111	13	416
1948	158	120	27	123	9	437
1949	174	124	41	132	18	489
1950	145	138	42	127	17	469
...						
1985	1	17	2	2	0	22
1986	0	13	3	2	0	18
1987	0	7	5	1	2	15
1988	1	3	2	3	0	9
1989	0	7	4	2	0	13
1990	1	2	2	4	1	10
1991	5	4	5	4	1	19
1992	3	3	3	7	6	22
1993	6	4	3	11	11	35
1994	7	0	2	18	7	34
1944-1948	855	365	113	512	51	1896
1949-1953	751	673	268	701	83	2476
1954-1958	550	905	360	817	77	2709
1959-1963	320	987	306	985	63	2661
1964-1968	230	1167	198	915	81	2591
1969-1973	105	798	95	552	39	1589
1974-1978	40	378	42	213	23	696
1979-1983	13	162	28	60	6	269
1984-1988	3	58	19	15	3	98
1989-1993	15	20	17	28	19	99
Kokku	2882	5513	1446	4798	445	15084
Suhtarv, %						
1944-1948	30	7	8	11	11	13
1949-1953	26	12	19	15	19	16
1954-1958	19	16	25	17	17	18
1959-1963	11	18	21	21	14	18
1964-1968	8	21	14	19	18	17
1969-1973	4	14	7	12	9	11
1974-1978	1	7	3	4	5	5
1979-1983	0	3	2	1	1	2
1984-1988	0	1	1	0	1	1
1989-1993	1	0	1	1	4	1
Kokku	100	100	100	100	100	100

Tabelis 3 on antud rootsieestlaste teise generatsiooni jaotus sünniaasta ja vanemate päritolu järgi. Tendentsina paistab andmestikust välja suhteliselt madal nende teise põlvkonna eestlaste osakaal, kelle mõlemad vanemad on sündinud Eestis. Nõnda ainult 2882 isikul on niihästi ema kui isa Eesti-sündinud. Kõige suurem on selliste isikute osakaal teise generatsiooni vanemates põlvkondades, kes on sündinud Teisele maailmasõjale järgnenud kümnenditel. Näiteks vaid 1944-1948 sündinute hulgas ulatub mõlema Eestist pärit vanemaga isikute arv 30 protsendini põlvkonnas. Aja möödudes langeb osakaal järsult, peamiselt rootslastega sõlmitud abielude tulemusena, piirdudes 1970 aastate alguse sünnipõlvkonnas vaid nelja protsendiga. Ühe Eestist pärit vanemaga isikutest on 6959 isikul Eestis sündinud isa, 5243 aga ema. Suurem arv lapsi Eesti-sündinud isaga on ootuspärane, arvestades meeste tunduvalt ülekaalu Rootsi jõudnud eestlaste hulgas.

Võrreldes Eesti-sündinute üldarvuga on eestlaste teise põlvkonna suurus suhteliselt väike, mis annab tunnistust eestlaste madalast sündimusest Rootsis. Täpselt ei ole võimalik sündimustaset eesti naiste hulgas arvutada, kuid kaudselt saab seda hinnata järgmiselt. Lähtudes 1960 aasta rahvaloenduse andmeist (1950 aasta rahvaloendus ei ole kasutatav, kuna puudub sobiv vanusjaotus) Eesti-sündinud naiste vanuse ja arvu kohta, oleksid nad pidanud 1961 aastal sünnitama 365 last, kui nende sündimus oleks olnud võrdne Rootsi keskmisega (aastail 1961-1965 oli Rootsi rahvastiku summaarne sündimuskordaja 2.33). Tegelikult oli Rootsis 1994 aastal vaid 283 Eesti-sündinud emaga 1961 aasta sünnipõlvkonda kuuluvat isikut. Isegi kui arvestada teatud kadu surma ja väljarände läbi, on ilmne, et tegelikult sündinud laste arv on eestlastel moodustanud 70-75 protsenti Rootsi keskmisest tasemest. Jäädes allapoole taastetaseme on eestlaste summaarne sündimuskordaja seega 1960 aastatel olnud tõenäoliselt suurusjärgus 1.7-1.8. Taoline arvestus muutub varasemate aastate puhul väga umbkaudseks, tundub aga, et sündimus aastatel kohe pärast Rootsi tulekut oli kõnealusest tasemest mõnevõrra veel madalam. Aastail 1945-1946 võis see olla umbes kaks kolmandikku Rootsi keskmisest. Sellega erineb eestlaste sisseeränne oluliselt hiljem Rootsis täheldatud mudelist, kus lähematel aastatel pärast riiki saabumist iseloomustab immigrante väga kõrge sündimus.

Tabel 4. ABIELU- JA KOOSELURAHVASTIKU OSAKAAL

Vanus	Abielurahvastik, loendus 1960				Kooselurahvastik, loendus 1980			
	Mehed		Naised		Mehed		Naised	
	Eesti-sündinud	Rootsi kogu-rahvastik	Eesti-sündinud	Rootsi kogu-rahvastik	Eesti-sündinud	Rootsi kogu-rahvastik	Eesti-sündinud	Rootsi kogu-rahvastik
20-24	11.2	17.4	30.8	41.9	-	23.2	-	45.8
25-29	47.7	57.6	68.6	77.1	-	55.5	-	70.5
30-34	63.2	73.7	81.3	84.6	-	71.9	-	79.2
35-39	75.0	78.6	84.9	85.1	70.4	76.8	77.8	80.5
40-44	79.2	81.1	82.8	84.1	75.6	78.1	74.0	80.3
45-49	76.7	80.8	79.3	80.6	72.3	78.1	73.2	80.1
50-54	80.0	80.3	78.1	75.5	71.2	77.9	72.3	78.5
55-59	81.7	79.0	69.8	68.0	74.5	78.0	70.5	74.8
60-64	84.8	77.2	64.4	59.1	73.8	78.1	62.0	68.7
65-69	80.0	73.4	48.0	49.4	71.7	75.6	51.2	58.5

Madala sündimuse põhjusi võib arvatavasti otsida põgenike sotsiaalsest ja majanduslikust olukorrast ja kõrgest vallaliste isikute osast Eesti-sündinute hulgas. Tabelis 4 on antud andmed Eesti-sündinute perekonnaseisu kohta 1960 ja 1980 aasta rahvaloendustel. Nagu varasemates loendustes, nii ka 1960 aastal on võimalik jälgida ainult juriidiliselt fikseeritud perekonnaseisu, st kas isik on abielus, vallaline, lahutatud või lesestunud. Eestis abiellunud isik, kelle perekond jäi Eestisse, on järelikult tabelis abieluliste hulgas; vabaabielus elavad isikud aga on näidatud vallalistena. 1980 aasta andmed näitavad tegelikku kooselu hoolimata formaalsest perekonnaseisust. 1960 aastal võib näha, et kõrgemas vanuses Eesti-sündinud isikud, järelikult need, kes juba põgenemisel olid abielus, on abielus samal või suuremal määral kui Rootsi kogurahvastik. Nooremad, kes põgenemisel olid vallalised, on aga abielus vähemal määral kui kogurahvastik. Madalam abieluliste osakaal on säilinud ka 1980 aastal. Mõneti võib madalam abiellunute osakaal Eesti-sündinute hulgas olla seotud kõrge haridustasemega ja sellega kaasneva hilise abiellumisega nende hulgas, kes tulid lastena Rootsi ja said oma hariduse seal, seda eriti naiste puhul.

Teine andmestiku silmatorkav asjaolu on nende laste suur ülekaal, kellel ainult üks vanemaist on Eesti päritolu. Ainult ühel aastal – 1945 – on rohkem kui pooled lastest mõlema Eesti-sündinud vanemaga, hiljem domineerivad segaabieludest sündinud lapsed. Mõlema Eesti-sündinud vanemaga laste osatähtsus langeb alla kümnendiku juba 1960 aastate alguses. Selle taga on ilmselt nii madal sündimus juba Eestis sõlmitud abieludes kui ka Rootsis ruttu tavaliseks muutunud kooselu teisest rahvusest partneriga. Seda hõlbustas kindlasti eestlaste paiknemine Rootsis esimestel aastatel pärast sinnajõudmist. Suur osa eestlastest olid noored vallalised isikud, kes suunati paari kuu jooksul tööle, naised ja mehed erinevatesse kohtadesse. Mil määral viimane asjaolu võis soodustada kõrget vallalisust Eesti-sündinute hulgas, peab jääma oletuseks.

Andmeid Eesti-sündinud rahvastiku perekondade päritolulise homogeensuse/heterogeensuse kohta on võimalik saada alles 1980, 1985 ja 1990 aasta rahvaloendustest. Varasemate ja antud juhul huvitavamate aastate kohta paraku andmeid ei ole. Tabelis 5 on toodud kooselus olevad Eesti-sündinud isikud 1980 ja 1990 aastal elukaaslase sünnimaa järgi. Tegemist on niisiis koos elavate paaridega hoolimata kooselu juriidilisest vormist. (Eesti-sündinute puhul on enamus vormiliselt abielus, aga näiteks

Tabel 5. EESTI-SÜNDINUD RAHVASTIKU
ELUKAASLASE PÄRITOLU

Elukaaslase sünnimaa	Rahvaloendus 1980			Rahvaloendus 1990		
	Mehed	Naised	Kokku	Mehed	Naised	Kokku
Eesti	2149	2149	4298	1205	1205	2410
Rootsi	2364	2037	4401	1959	1633	3592
Soome	449	46	495	325	36	361
Venemaa	113	64	177	66	41	107
Muu	257	130	387	208	97	305
Kokku	5332	4426	9758	3763	3012	6775
Suhtarv, %						
Eesti	40	49	44	32	40	36
Rootsi	44	46	45	52	54	53
Soome	8	1	5	9	1	5
Venemaa	2	1	2	2	1	2
Muu	5	3	4	6	3	5
Kokku	100	100	100	100	100	100

Soome-sündinute hulgas on vabaabielud tavaline kooselu vorm). Arvustiku käsitlemisel tuleb samuti arvestada, et Venemaal sündinutena antud isikud on tegelikult enamuses samuti eestlased. Kui edasi võtta arvesse, et tabelis antud isikute hulgas on vähemalt paar tuhat eestirootslast, võib oletada, et 1980 aastal elasid vähemalt pooled (kooselus olevad) Eesti-sündinud naised sama päritolu

partneriga, meeste hulgas oli vastav protsent mõnevõrra väiksem. Tähele võib panna ka soomlaste suurt osatähtsust eestlaste abielupooltena, eriti meeste puhul. Aastaks 1990 on teise eestlasega abielus olevate protsent tunduvalt langenud. Suur osa abieludest kahe Eesti-sündinu vahel oli sõlmitud kas juba Eestis või paguluse algaastail. Lastena Rootsi tulnute hulgas on valdav perekonna loomine juba Rootsi-sündinud isikuga (joonis 3). Väikelastena Rootsi tulnud meeste hulgas on ainult mõni protsent abielus Eesti päritolu naisega.

4. ROOTSIEESTLASTE HARIDUS

Andmed rootsieestlaste hariduse kohta on pärit 1993 aasta tööregistrist. Rahvastiku tööregister koostatakse maksustamisest pärinevate andmete põhjal ning selle alusel on võimalik saada ettekujutus rahvastiku tööhõivest. Haridusandmed on tööregistrisse liidetud teistest registritest ja pärinevad algselt rahvaloendusest ning mitmesugustest haridusregistritest. Registrikirje on haridus Rootsi haridusnomenklatuuri (*Svensk utbildningsnomenklatur*) järgi kahekohalise kooditäpsusega. Käesolevas ülevaates on haridusliigitust tugevasti lihtsustatud ning toodud ainult mõned põhirühmad. Alghariduse all on mõeldud nii alg- kui põhikooli haridust (haridustee kuni 9 aastat). Keskhariduse all mõeldakse gümnaasiumiharidust, mis Rootsis võib tähendada ka 2-aastaseid tööstuskooli kursuseid pärast põhikooli. Keskharidus kestusega rohkem kui 2 aastat tähendab tavaliselt traditsioonilist teoreetilist laadi keskkooliharidust (haridustee kogupikkus 12 aastat). Samal põhimõttel on kahte astmesse jagatud kõrgharidus: 1-2-aastane kõrgharidus tähendab mitmesuguseid rakenduskõrgkooli, kõrgharidus alates 3 aastast aga traditsioonilist ülikooli lõpueksamit. Põhiandmed eestlaste teise generatsiooni hariduse kohta on toodud tabelis 6.

Tabel 7 võrdleb rootsieestlaste teise põlvkonna haridustaset Rootsi kogurahvastikuga. Tabelis antud indeks on välja arvestatud oletades, et haridustase igas vanusgrupis on sama kui kogurahvastikul, erinevate vanusgruppide väärtused on liidetud ja nii saadud väärtust on võrreldud selle kategooria tegeliku väärtusega. Indeks üle 100 näitab, et vastav haridustase on antud rühmas sagedasem kui kogurahvastiku hulgas. Nagu tabelist näha, iseloomustab eesti päritoluga Rootsi-sündinuid tunduvalt kõrgem haridustase võrreldes samas vanuses Rootsi kogurahvastikuga. Kahe Eesti-sündinud vanemaga isikute hulgas on ülikooliharidus näiteks ligikaudu kaks korda tavalisem kui kogurahvastiku hulgas. Teisalt esineb algharidust eestlaste teises põlvkonnas samavõrra harvemini.

Kõrge haridustase on sisseerandajate teisele põlvkonnale Rootsis üldiselt iseloomulik, tabelis 8 on antud erineva päritoluga Rootsi-sündinud rahvastiku haridustase võrreldes kogurahvastikuga. Eri rahvuste vahel on märgatav selline vahe, et majanduslikel motiividel Rootsi tulnud immigrantide, näiteks Soome, Taani, Kreeka ja Jugoslaavia päritolu isikute laste puhul on haridustase madalam Rootsi keskmisest, Ida-Euroopa põgenike ja mitme Lääne-Euroopa maa päritolu isikute puhul aga oluliselt kõrgem. Sellel taustal on eesti päritolu rahvastiku haridustase üks kõrgemaid, jäädes maha vaid lätlastest. Erinevus Eesti ja Läti teise generatsiooni haridustasemes võib tuleneda samasugusest vahest esimese generatsiooni puhul. Niihästi Eestist kui Lätist toodi 1944 aastal Rootsi haritlasi ja poliitilist juhtkonda organiseeritud aktsioonidega. Spontaansete põgenike arv Lätist oli aga väga väike võrreldes Eestiga, kust Rootsi põgenemine oli hõlpsam. Nii on

haritlaste osa läti põgenike hulgas Rootsis palju suurem kui eestlaste puhul. Arvuliselt moodustab lätlaste teine generatsioon umbes ühe kuuendiku eestlaste omast (2439 isikut, nendest ainult 486 kahe Läti-sündinud vanemaga).

Tabel 6. ROOTSIEESTLASTE TEISE PÕLVKONNA HARIDUS, 1994

Haridus	Mehed						Naised					
	Mõlemad vanemad Eesti päritolu						Mõlemad vanemad Eesti päritolu					
	16-19	20-24	25-34	35-44	45-54	Kokku	16-19	20-24	25-34	35-44	45-54	Kokku
Alg	12	5	20	92	105	234	11	3	10	59	89	172
Kesk/2	1	4	61	145	94	305	1	7	55	168	151	382
Kesk/2+	3	23	46	122	84	278	3	30	61	103	49	246
Kõrg/3	0	14	83	123	53	273	0	18	78	138	50	284
Kõrg/3+	0	0	75	179	112	366	0	1	60	167	84	312
Teadmata	1	0	0	4	1	6	0	0	1	1	2	4
Kokku	17	46	285	665	449	1462	15	59	265	636	425	1400
Üks vanem Eesti päritolu						Üks vanem Eesti päritolu						
Alg	194	72	324	414	167	1171	196	75	228	290	132	921
Kesk/2	39	239	866	599	126	1869	27	183	810	703	218	1941
Kesk, 2+	54	226	375	283	136	1074	58	278	449	212	65	1062
Kõrg/3	0	214	516	296	66	1092	1	180	472	377	85	1115
Kõrg/3+	0	2	326	363	127	818	0	9	309	326	89	733
Teadmata	15	6	16	13	7	57	7	0	11	8	0	26
Kokku	302	759	2423	1968	629	6081	289	725	2279	1916	589	5798
Suhtarv, %												
Mõlemad vanemad Eesti päritolu						Mõlemad vanemad Eesti päritolu						
Alg	71	11	7	14	23	16	73	5	4	9	21	12
Kesk/2	6	9	21	22	21	21	7	12	21	26	36	27
Kesk/2+	18	50	16	18	19	19	20	51	23	16	12	18
Kõrg/3	0	30	29	18	12	19	0	31	29	22	12	20
Kõrg/3+	0	0	26	27	25	25	0	2	23	26	20	22
Teadmata	6	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Kokku	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Üks vanem Eesti päritolu						Üks vanem Eesti päritolu						
Alg	64	9	13	21	27	19	68	10	10	15	22	16
Kesk/2	13	31	36	30	20	31	9	25	36	37	37	33
Kesk/2+	18	30	15	14	22	18	20	38	20	11	11	18
Kõrg/3	0	28	21	15	10	18	0	25	21	20	14	19
Kõrg/3+	0	0	13	18	20	13	0	1	14	17	15	13
Teadmata	5	1	1	1	1	1	2	0	0	0	0	0
Kokku	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Nagu näha tabelis 8, esineb suhteliselt suur vahe haridustasemes selle järgi, kas Eestist on pärit ainult üks või mõlemad vanemad. Mõlema Eesti-sündinud vanemaga lastel on kõrgem haridustase kui ühe Eestis ja ühe Rootsis sündinud vanemaga lastel. Selline tendents on iseloomulik kõikidele teise generatsiooni päritolurühmadele, vahed lähevad aga erinevates suundades. Neis rühmades, kus (laste) keskmine haridustase on madalam kogurahvastiku keskmisest, on haridustase kõrgem segaabiellude puhul ja madalam, kui mõlemad vanemad on sündinud vastavas riigis. Eestlaste ja teiste immigrandirühmade puhul, kus laste keskmine haridustase on kõrgem kui riigi keskmine, on segaabiellust sündinud lapsed madalama haridustasemega kui kahe välissündinud vanemaga lapsed. Joonis 4 võrdleb Eesti ja Soome päritoluga Rootsi-sündinud isikuid, millest eestlaste teine põlvkond esindab kogurahvastiku keskmisest kõrgema, soomlaste teine põlvkond aga madalama haridustasemega sisseerändajate rühma.

Tabel 7. ROOTSIEESTLASTE TEISE PÕLVKONNA HARIDUSINDEKS

	Mõlemad vanemad Eesti-sündinud	Isa Eesti-sündinud, ema Rootsi-sündinud	Isa Eesti-sündinud, ema mujal-sündinud	Ema Eesti-sündinud, isa Rootsi-sündinud	Ema Eesti-sündinud, isa mujal-sündinud	Kokku vähemalt üks Eesti päritolu vanem
Mehed						
Alg	47	72	62	68	59	63
Kesk/2	90	97	105	100	104	98
Kesk/2+	136	131	132	132	94	131
Kõrg/3	188	175	151	178	180	176
Kõrg/3+	207	134	152	131	177	153
Teadmata	6	14	16	8	42	12
Naised						
Alg	39	63	53	60	48	55
Kesk/2	89	99	99	94	82	95
Kesk/2+	189	140	163	160	125	156
Kõrg/3	147	145	124	145	172	144
Kõrg/3+	197	124	159	130	212	149
Teadmata	9	13	7	11	0	11

Loomulik seletus konstanteeritud vahedele oleks, et teise generatsiooni haridustaseme kujunemise seisukohalt on määrav esimese generatsiooni haridus. See aga tõenäoliselt ei seleta eesti päritoluga Rootsi-sündinud rahvastiku kõrget haridust. Rootsi ametlikus statistikas ei ole andmeid eesti põgenike haridustaseme kohta⁶. Mitmesuguste aktsioonidega Eestist evakueeritud haritlaste arv võib olla paari tuhande ringis.

Tabel 8. MITTE-ROOTSI PÄRITOLU RAHVASTIKU TEISE PÕLVKONNA HARIDUSINDEKS

Haridus	Eesti	Soome	Läti	Taani	Norra	Saksa maa	Inglis maa	Poola	Jugoslavia	Kreeka	Türgi	Kokku
Mehed												
Alg	63	88	64	95	47	72	67	84	91	100	104	83
Kesk/2	99	124	89	125	110	101	93	93	100	84	77	111
Kesk/2+	131	107	139	96	201	132	145	129	127	126	104	113
Kõrg/3	175	119	163	110	119	157	178	144	141	133	93	128
Kõrg/3+	153	80	181	91	148	141	149	158	81	86	141	136
Teadmata	12	19	11	20	6	15	29	35	44	96	180	23
Naised												
Alg	55	87	49	92	42	69	77	78	94	98	108	80
Kesk/2	96	113	96	118	96	94	73	102	86	69	79	103
Kesk/2+	156	116	203	103	267	150	157	141	134	132	95	124
Kõrg/3	144	111	112	102	84	137	145	122	132	136	78	115
Kõrg/3+	148	85	155	84	155	129	182	128	92	101	109	138
Teadmata	11	24	14	26	11	19	69	46	64	169	193	31

Eesti põgenike põhimass tuli Rootsi aga spontaanselt, kusjuures põgenesid esmajoones need, kellel selleks oli võimalus, st Lääne-Eesti ja saarte kalurid ning väiketalupidajad, kelle üldine haridustase ei saanud olla eriti kõrge. Põgenike hulgas olnud – peamiselt üle Soome tulnud – noorte meeste tagapõhja ja haridustaset on raske hinnata. Kaudse pildi

⁶Rootsi rahvaloenduses on küsimus haridustasemest ainult aastail 1970 ja 1990, mõlemad on liiga hilised näitamaks eesti põgenike haridustaset Rootsi saabudes. Rahuldava vastuse küsimusele peaks leidma Tombachi materjalist.

esimese põlvkonna haridusest annab 1950 aasta rahvaloendus, mille järgi 75 protsenti tööga hõivatud eestlastest moodustasid lihttöölised. Ka sellest ei saa teha järeldust eestlaste haridustaseme kohta, kuna on mõeldav ja tõenäoline, et lähematel aastatel pärast põgenemist ei tööta inimene haridusele ja võimetele vastaval töökohal.

Tabel 9. ROOTSI KOGURAHVASTIKU HARIDUS

Sünnimaa	Haridus, %				Teadm
	Alg	Kesk	Kõrg		
			Alla 3	3+ a	
	Mehed				
Rootsi	29	46	12	12	1
Eesti	26	37	9	25	3
Muu	29	40	10	13	9
	Naised				
Rootsi	25	48	15	12	0
Eesti	30	34	12	21	3
Muu	32	38	11	11	7
	Kokku				
Rootsi	27	47	14	12	0
Eesti	28	35	11	23	3
Muu	31	39	10	12	8

Tabelis 9 on toodud võrdlusandmed Rootsis ja Eestis sündinud isikute hariduse kohta aastast 1995. See ei näita muidugi eesti põgenike algset haridustaset, tegemist on isikutega, kes olid Rootsi põgenemisel kuni 20-aastased. Tabelis näidatud Eesti-sündinute hulgas alla 45-aastaseid isikuid praktiliselt ei ole. Tähelepanväärt on siiski algharidusega isikute suhteliselt suur, keskhariduse väiksem ja kõrghariduse suurem osakaal. Ka need andmed räägivad selle poolt, et eesti põgenikud olid üldiselt suhteliselt madala haridustasemega. Kokkuvõttes tundub, et eestlaste teise põlvkonna puhul võib

kogurahvastikust kõrgemat haridustaset seletada pigem haridust väärtustava suhtumisega eestlaste hulgas kui otsese perekondliku traditsiooniga⁷. Ka madala haridusega eesti vanemad Rootsis on püüdnud oma lastele anda võimalikult hea hariduse.

5. ROOTSIEESTLASTE SOTSIAALMAJANDUSKIHT

Eestlaste teise põlvkonna kõrge haridustasemega kaasneb loomulikult positiivne pilt teistel uurimuses valgustatud aladel nagu amet, sissetulek ja sotsiaalmajanduskiht, mis on mõeldud ühiskondliku positsiooni kokkuvõtlikuks parameetriks. Lisatud tabelis ja joonistel on esitatud eestlaste teise põlvkonna vastav iseloomustus koos eestlaste esimese põlvkonna ja Rootsi kogurahvastiku andmetega. Esitatust nähtub, et madalam sotsiaalmajanduslik staatus esineb niihästi Eesti-sündinute kui eesti päritolu Rootsi-sündinute hulgas vähemas ulatuses kui kogurahvastikus. Teisalt on aga kõrgem sotsiaalne positsioon eestlaste mõlemas generatsioonis enam esindatud kui Rootsi kogurahvastiku hulgas (tabel 10 ja joonis 5-6).

⁷ Küsimus on huvitav Rootsis, kus perekondlik traditsioon on haridustasemele määrav, Rootsi tööliiklasi suhtumine lastele kõrgema hariduse andmisesse on eitav, hoolimata mitme aastakümne pikkusest riigipoliitikast selline suhtumine elimineerida.

⁷ Utbildningsnivå för utrikes födda (Välismaal sündinute haridustase). *Bakgrundsfakta till arbetsmarknads och utbildningsstatistiken* 1995:4.

Tabel 10. RAHVASTIKU SOTSIAALMAJANDUSKIHT, 1990

	Mehed										Kokku
	16-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	
	Eesti-sündinud										
Lihttööline							78	84	70	90	322
Oskustööline							67	96	91	91	345
Madalametnik							65	56	58	55	234
Keskametnik							126	151	133	116	526
Kõrgametnik							150	182	121	95	548
Vabakutseline							5	5	3	3	16
Ettevõtja							30	46	31	23	130
Talunik							1	3	1	1	6
Muu/teadmata							34	34	19	36	123
Kokku töötav							556	657	527	510	2250
Mittetöötav							53	80	84	289	506
Üldse							609	737	611	799	2756
	Rootsi-sündinud, kahe Eesti päritolu vanemaga										
Lihttööline	7	16	25	26	38	56	22				190
Oskustööline	0	9	13	26	43	74	27				192
Madalametnik	0	8	15	19	36	39	14				131
Keskametnik	1	14	24	51	44	87	34				255
Kõrgametnik	0	4	28	58	95	103	40				328
Vabakutseline	0	0	0	0	1	2	3				6
Ettevõtja	0	1	4	10	18	23	10				66
Talunik	0	0	0	0	0	0	0				0
Muu/teadmata	3	11	16	22	31	22	13				118
Kokku töötav	11	63	125	212	306	406	163				1286
Mittetöötav	13	29	21	13	35	37	13				161
Üldse	24	92	146	225	341	443	176				1447
	Rootsi-sündinud, vähemalt ühe Eesti päritolu vanemaga										
Lihttööline	66	234	235	257	192	166	53				1203
Oskustööline	50	251	259	208	209	175	59				1211
Madalametnik	8	87	148	124	112	104	29				612
Keskametnik	14	126	261	245	207	218	83				1154
Kõrgametnik	2	33	163	216	248	237	103				1002
Vabakutseline	0	0	0	1	3	4	3				11
Ettevõtja	0	7	28	44	77	69	27				252
Talunik	0	0	2	4	7	7	8				28
Muu/teadmata	69	144	151	133	121	89	26				733
Kokku töötav	209	882	1247	1232	1176	1069	391				6206
Mittetöötav	303	263	190	109	126	89	30				1110
Üldse	512	1145	1437	1341	1302	1158	421				7316
	Rootsi kogurahvastik, %										
Lihttööline	14.9	26.9	24.2	22.2	19.5	17.9	17.4	18.6	18.0	12.4	19.6
Oskustööline	12.1	25.6	23.1	20.9	19.4	18.3	17.2	17.1	15.4	10.3	18.5
Madalametnik	1.5	6.1	7.8	8.1	8.6	8.4	8.6	9.1	9.6	7.5	7.6
Keskametnik	0.9	8.1	12.7	14.2	15.9	17.5	18.0	16.7	14.8	10.5	13.2
Kõrgametnik	0.1	1.5	6.8	10.8	13.3	15.7	16.5	14.5	12.6	9.1	10.2
Vabakutseline	0.0	0.0	0.0	0.1	0.2	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.2
Ettevõtja	0.1	0.9	2.6	4.2	5.5	6.4	6.9	6.8	6.4	5.0	4.5
Talunik	0.1	0.3	0.7	1.3	1.7	1.8	1.9	2.4	3.1	3.5	1.6
Muu/teadmata	13.0	10.7	9.0	7.4	6.4	5.4	4.9	4.0	3.9	5.3	7.1
Kokku töötav	42.7	80.0	87.0	89.3	90.5	91.6	91.6	89.5	84.1	63.9	82.4
Mittetöötav	57.3	20.0	13.0	10.7	9.5	8.4	8.4	10.5	15.9	36.1	17.6
Üldse	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Tabel 10. RAHVASTIKU SOTSIAALMAJANDUSKIHT, 1990, järg

Naised											
	16-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	Kokku
Eesti-sündinud											
Lihttööline							83	118	167	144	512
Oskustööline							22	42	30	29	123
Madalametnik							134	178	141	127	580
Keskametnik							116	136	91	62	405
Kõrgametnik							106	115	67	40	328
Vabakutseline							5	3	4	4	16
Ettevõtja							12	31	21	13	77
Talunik							2	0	2	3	7
Muu/teadmata							24	33	19	25	101
Kokku töötav							504	656	542	447	2149
Mittetöötav							43	77	124	318	562
Üldse							547	733	666	765	2711
Rootsi-sündinud, kahe Eesti päritolu vanemaga											
Lihttööline	6	18	22	19	34	57	27				183
Oskustööline	2	4	6	13	30	26	9				90
Madalametnik	0	17	29	43	75	107	55				326
Keskametnik	1	10	27	51	92	87	27				295
Kõrgametnik	0	7	21	46	47	50	22				193
Vabakutseline	0	0	0	2	3	2	0				7
Ettevõtja	0	0	1	6	7	17	6				37
Talunik	0	0	0	0	0	0	0				0
Muu/teadmata	7	11	10	12	23	31	8				102
Kokku töötav	16	67	116	192	311	377	154				1233
Mittetöötav	23	18	21	23	29	29	12				155
Üldse	39	85	137	215	340	406	166				1388
Rootsi-sündinud, vähemalt ühe Eesti päritolu vanemaga											
Lihttööline	93	224	271	239	202	205	67				1301
Oskustööline	37	101	144	162	112	68	19				643
Madalametnik	23	199	293	266	261	263	106				1411
Keskametnik	7	119	235	275	316	239	65				1256
Kõrgametnik	2	32	105	166	133	127	49				614
Vabakutseline	0	0	0	4	5	2	0				11
Ettevõtja	0	3	12	20	34	30	17				116
Talunik	0	0	0	2	5	2	0				9
Muu/teadmata	76	127	121	87	69	58	19				557
Kokku töötav	238	805	1181	1221	1137	994	342				5918
Mittetöötav	278	227	182	123	123	96	35				1064
Üldse	516	1032	1363	1344	1260	1090	377				6982
Rootsi kogurahvastik, %											
Lihttööline	20.4	29.3	26.7	25.3	24.1	24.1	26.1	30.0	29.8	20.6	25.7
Oskustööline	6.4	14.0	12.7	11.6	10.1	8.4	7.8	7.1	5.4	2.9	9.0
Madalametnik	3.8	15.1	16.2	16.5	18.1	20.7	20.7	19.1	17.2	12.1	16.3
Keskametnik	1.1	8.9	14.3	17.6	20.3	19.6	17.7	14.7	11.5	6.9	13.8
Kõrgametnik	0.2	1.6	5.5	7.1	7.6	9.0	9.3	7.3	5.5	3.4	5.9
Vabakutseline	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1	0.1	0.2	0.1	0.1	0.1	0.1
Ettevõtja	0.0	0.5	1.3	2.0	2.7	3.2	3.5	3.2	2.6	1.8	2.1
Talunik	0.0	0.0	0.1	0.4	0.6	0.7	0.9	1.2	1.5	1.1	0.6
Muu/teadmata	15.2	10.8	8.0	6.2	5.0	4.1	3.6	3.1	3.2	4.3	6.3
Kokku töötav	47.1	80.3	85.0	86.7	88.5	90.0	89.8	85.8	76.8	53.1	79.8
Mittetöötav	52.9	19.7	15.0	13.3	11.5	10.0	10.2	14.2	23.2	46.9	20.2
Üldse	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Erinevaid sünnipõlvkondi võrreldes võib konstateerida, et Eesti-sündinute sotsiaalmajanduslik positsioon on nooremate rühmade poole liikudes kiiresti paranenud, seda eriti naiste puhul. Kui kõrgametnike osatähtsus nende hulgas, kes Rootsi tulles olid vanuses 14-18 aastat on 6 protsenti, mis ületab riigi keskmise ligikaudu poolteist korda, siis kõige nooremate - Rootsi tulles vanuses 0-4 aastaste - naiste puhul on kõrgemate ametnike osakaal üle 20 protsendi, mis ületab vastava kogurahvastiku näitaja rohkem kui kaks korda. Sama tendents on hästi jälgitav joonistel 5 ja 6, mis tuginevad 1990 aasta rahvaloenduse tulemustele. Eesti-sündinud rahvastik on joonistel esindatud 46-64 aastaste isikute kaudu, kes Rootsi tulles olid vastavalt 0-19 aastat vanad. Nooremad neist on saanud kogu oma väljaõppe Rootsis, kõige vanemad on oma hariduse saanud osaliselt või koguni tervelt Eestis.

Vanemate kui 64-aastaste isikute sotsiaalmajandusliku positsiooni kohta ei ole 1990 aasta rahvaloendusest võrdlusandmeid võimalik tuua. Varasemast statistikast võime teha järelduse, et täiskasvanud eas Rootsi jõudnute hulgas oli kõrgametnike osa tunduvalt väiksem kui kogurahvastikus.

Tabel 11. RAHVASTIKU SOTSIAALMAJANDUSKIHT, 1950

Kiht	Eesti-sündinud				Rootsi kogurahvastik	
	Mehed		Naised		Mehed	Naised
	Arv	%	Arv	%	%	%
Ettevõtja	499	5.1	119	2.1	22.6	10.4
Ametnik	2156	21.9	2001	34.8	20.4	46.0
Tööline	7180	73.0	3631	63.1	57.0	43.6
Kokku	9835	100.0	5751	100.0	100.0	100.0

1950 aasta rahvaloenduse järgi oli siis umbes 70 protsenti rootsieestlaste esimesest põlvkonnast töölised (tabel 11). Rootsieestlaste esimese põlvkonna sotsiaalmajandusliku staatuse kohta annavad küllalt hea pildi 1980 aasta rahvaloenduse ametiandmed. Joonisel 7 on esitatud andmed kahe agregeeritud ametikategooria, tööliste (koodid 7 ja 8) ja kõrgharidust eeldavate kutsetöötajate kaudu (koodid 3 ja 4). Ka see andmestik näitab eestlaste järk-järgulist jõudmist Rootsi ühiskonna sotsiaalse astmestiku kõrgematele positsioonidele. Kui joonisel näidatud kõige vanemate Eesti-sündinute hulgas, kes Rootsi tulles olid vanuses 24-28 aastat, on tööliste osatähtsus kõrgem kui kogurahvastiku hulgas, langeb see kiiresti, ning väikelastena Rootsi tulnute hulgas on tööliste osa juba tunduvalt madalam kui kogurahvastikus. Vastavalt on kiiresti tõusnud kõrgharidust nõudvates ametites rakendatud eestlaste osakaal. Rootsi põgenenud eestlaste laste hulgas on toimunud seega väga kiire sotsiaalne tõus, mida esmajärjekorras tuleb seletada varemkirjeldatud püüde ja võimalusega anda lastele maksimaalselt hea haridus.

Rootsieestlaste teise põlvkonna hulgas võib tähele panna väga suurt vahet nende vahel, kelle mõlemad vanemad on pärit Eestist, ja segaabielludest sündinute vahel. Kuigi ka ainult ühe Eestist pärit vanemaga isikute hulgas on kõrgametnike rohkem kui Rootsi rahvastikus keskmiselt, on kõrgametnike osatähtsus palju kõrgem teise põlvkonna selle osa hulgas, kelle mõlemad vanemad on Eesti-sündinud. Eriti selgelt on osundatud tendents väljendunud 1990 aastatel teise põlvkonna, praegu 30-40-aastaste eestlaste hulgas. Miks kõrge sotsiaalmajanduslik staatus ei esine nende hulgas, kes sündisid paguluse alguses, ja miks esimesed Rootsi-sündinud naiste aastakäigud on tunduvalt allpool Eesti-sündinute (ja lastena Rootsi jõudnute) taset, ei ole kerge seletada. Üks võimalik seletus oleks, et 1990 aastal ekstreemselt kõrge staatusega 30-40 aasta vanuste vanemad omakorda olid Rootsi jõudes piisavalt noored, et saavutada hea sotsiaal-majanduslik positsioon, kuna

vahetult pärast põgenemist Rootsis sündinud laste vanemad töötasid valdavas enamuses lihttöölisena. Sellele seletusele aga räägib vastu Eestist väikelastena tulnute suur edukus.

6. ROOTSIEESTLASTE TÖÖHÕIVE JA AMET

Tööhõive kohta on käesoleva ülevaate koostamisel kasutatud kahte üksteist täiendavat andmestikku: 1990 aasta rahvaloendust ning 1993 aasta regionaalset tööregistrit. Töötamine on mõlemas andmestikus arvestatud tööandja poolt maksustamise eesmärgil antud kontrollandmete põhjal. Andmetest ei ole aga näha, kas isik on töötanud teatud nädalal või kuul, vaid on lähtutud aasta sissetulekust – kui see on üle teatud summa, on isik arvatud töötajate hulka. Võrreldes kaht allikat omavahel näitab rahvaloendus tunduvalt kõrgemat tööhõivet kui 1993 aasta registriandmed. Vahe on tõenäoliselt tingitud sellest, kuidas on arvestatud isikuid, kelle kohta täpsemad andmed tööaja suhtes puuduvad. Mõlema allika kohaselt on aga eestlaste tööhõive praktiliselt sama suur kui kogurahvastiku hulgas, mistõttu andmestiku valik kujunevat pilti ei mõjuta.

Niihästi rootsieestlaste esimene kui teine põlvkond on seotud tööturuga üldjoontes samal määral kui Rootsi kogurahvastik. Teatud erinevus eksisteerib teise põlvkonna 20-30 aastaste meeste juures, kes töötavad keskmisest vähemal määral. Ilmselt on põhjus selle rahvastikurühma kõrgemas haridustasemes, st osa selles vanuses meestest alles õpib ega ole veel tööturule jõudnud. Teine erinevus tuleneb sellest, et rootsieestlaste esimese põlvkonna naised, ning samuti mõlema Eesti-sündinud vanemaga naised rootsieestlaste teises põlvkonnas on tööga hõivatud veidi suuremal määral kui kogu naisrahvastik. Põhjuseks võib olla eestlaste paiknemine suuremates linnades, kus tööhõive tase on üldiselt kõrgem, toetatuna rahvastiku haridustaseme poolt (joonis 8 ja 9). Varasemast statistikast nähtub, et tööhõive, eriti Eesti-sündinud naiste hulgas, oli varem tunduvalt kõrgem kui kogu Rootsi naisrahvastiku hulgas, see vahe on aga nüüdseks vähenenud seoses naiste tööhõive üldise tõusuga.

Ametirühmiti on mitmesugused kõrgharidust eeldavad kutsed eestlaste teise generatsiooni hulgas esindatud suuremal määral kui samas vanuses Rootsi rahvastikus keskmiselt, mis on üsna ootuspärane, kui lähtuda eestlaste üle keskmise haridustasemest. Teisalt põllumajanduses (koos metsanduse ja kalandusega) on eestlaste järeltulijad suhteliselt vähe tegevad. Lähtudes taolisest üldmuljest tundub usutav, et eestlaste teise põlvkonna - eriti kui mõlemad vanemad on pärit Eestist - kutsevalikut on määranud põgenikuseisund, st eelistatud on ametid, mida on võimalik rakendada ka teisel maal, ja soositud majanduslikult

tasuvamad ametid.

Empiiriliselt on seda raske näidata, kuna esiteks pole ametiliigitus piisavalt täpne, eristamaks ühe

ameti piires erinevaid oskustasemeid (näiteks ei ole inseneride puhul võimalik vahet teha, kas on tegemist ülikooliharidusega inseneridega või mitte), teiseks on eestlaste järeltulijate arv detailsete alajaotuste jälgimiseks liigväike. Näitena kõrgkutselistest

Tabel 12. ARSTIDE OSAKAAL TÖÖJÕUS, 1990

	Arv		Suhtarv,%	
	Mehed	Naised	Mehed	Naised
Mõlemad vanemad Eesti päritolu	31	18	2.4	1.5
Üks vanem Eesti päritolu	70	53	1.1	0.9
Rootsi kogurahvastik	16429	8427	0.7	0.4

ametitest on tabelis 12 esitatud arstide arv ja osatähtsus kõigi töötajate hulgas 1990 aasta rahvaloendusel. Teadaolevalt on arsti elukutse olnud Rootsis väga kõrge staatusega ja hästi makstav. Vanusjaotus kogurahvastiku ja eestlaste teise põlvkonna vahel on muidugi erinev, kuid sellest hoolimata on ilmne, et arstide arv eestlaste teise põlvkonna hulgas on väga kõrge, ilmselt isegi kõrgem kui oleks ootuspärane ainult selle tõttu, et eestlaste järeltulijate hulgas on rohkem kõrgharidusega isikuid. Vähemalt ei räägi tabel vastu hüpoteesile, et eesti perekonnad Rootsis on elukutse valikul eelistanud majanduslikku kindlustatust.

7. ROOTSIEESTLASTE SISSETULEK

Andmed rahvastiku sissetuleku kohta on pärit maksustamiseks esitatud 1993 aasta tuludeklaratsioonidest. Sissetuleku hulka on arvestatud ainult tööst saadud sissetulek (kaasa arvatud pension, haiguse puhul makstav toetus jne), mitte aga kapitalilt saadud sissetulek. Kahjuks on sissetulekud üle 280 tuhande krooni aastas põhitabelites näidatud ühe klassina, mistõttu pole võimalik eestlaste teise põlvkonna sissetulekuid detailselt ositada, sest liiga suur osa nendest langeb just sellesse ülemisse klassi. Tabelites ei ole ka antud keskmist sissetulekut, mainitud põhjusel pole võimalik seda isegi mitte ligikaudselt arvestada. Kõik see tähendab, et eestlaste sissetulekut ei ole võimalik lähemalt analüüsida ega kogurahvastikuga võrrelda.

Siiski näitavad olemasolevad andmed, et eestlaste teise põlvkonna sissetulek on suhteliselt väga kõrge, seda eriti naiste osas. Joonistel 10 ja 11 on antud naiste ja meeste kohta eraldi isikute osatähtsus vanuses 25-49 aastat, kelle sissetulek 1993 aastal oli vähemalt 280 tuhat Rootsi krooni. Vanuses alla 25 aasta nii kõrge sissetulekuga isikuid peaaegu ei ole. Joonistel 12 ja 13 on näidatud 45-49 aasta vanuses meeste ja naiste sissetuleku jaotus. Meeste sissetulek on üldiselt palju kõrgem kui naiste oma. Eesti päritoluga isikute sissetulek on aga oluliselt kõrgem keskmisest sissetulekust samas vanusrühmas. Eriti torkab see silma naiste puhul, kus üle 280 tuhande krooni teenivate osatähtsus mõlema Eesti-sündinud vanemaga isikute hulgas on umbes kaks korda suurem kui kogurahvastikus. Kõrgem sissetulek on loomulikult seotud varem näidatud kõrgema haridustasemega ning sellega, et eestlaste teine põlvkond on suures ulatuses valinud endale majanduslikult tasuvad ametid.

8. ROOTSIEESTLASTE KOOSSELULISUS

Eestlaste teise põlvkonna peremoodustuse tunnusjooneks on Rootsi kogurahvastikuga võrreldes kooselu hilisem ajastus ning madalam kooselulisus (tabel 13). Kooselus (abielus ja vabaabielus) elavate osa on süstemaatiliselt 5-10 protsendi võrra väiksem kui kogurahvastikus. Vähemalt osaliselt saab hilisemat peremoodustust ja võib-olla ka suuremat vallaliste osakaalu seletada eestlaste teise põlvkonna kõrge haridustasemega. Sama asjaoluga saab seletada ka tõsiasi, et mõlema Eesti-sündinud vanemaga isikud näivad abielluvat hiljem kui segaabielludest võrsunud isikud. Eesti-sündinute kohta ei ole vastavaid arve 1990 aasta rahvaloendusest käepärast, kuid nagu varem mainitud, on ka eestlaste esimese põlvkonna hulgas mittekooseluliste osakaal kõrge (tabel 4).

Tabel 13. KOOSSELURAHVASTIKU OSAKAAL, 1990

Vanus	Rootsieestlaste teine põlvkond				Rootsi kogurahvastik	
	Mõlemad vanemad Eesti päritolu	Ainult isa Eesti päritolu	Ainult ema Eestis päritolu	Kokku vähemalt üks vanem Eesti päritolu		
	Mehed					
	16-19	0.0	1.0	0.5	0.8	1.0
	20-24	10.9	16.1	16.6	15.9	21.5
	25-29	35.6	41.5	43.6	41.8	46.6
	30-34	53.1	55.4	56.9	55.6	61.0
	35-39	62.2	61.0	67.8	63.5	68.2
	40-44	68.3	68.6	67.7	68.2	72.2
	45-49	68.6	65.4	63.7	66.1	73.4
	Naised					
	16-19	2.6	3.1	3.2	3.1	5.4
	20-24	30.6	30.5	29.8	30.3	39.1
	25-29	48.2	52.1	51.5	51.5	60.1
	30-34	62.3	62.1	61.8	62.0	70.7
	35-39	63.6	67.9	65.6	66.0	74.2
	40-44	67.4	60.0	70.6	66.1	74.4
	45-49	64.9	56.1	52.1	58.4	74.0

Rootsieestlaste kui omaette identiteediga rahvastikurühma järjepidevuse seisukohalt on oluline elukaaslase valik oma rühma piires või väljastpoolt seda. Sama 1990 aasta rahvaloenduse kohaselt on ainult umbes 10 protsenti Rootsi-sündinud Eesti päritoluga isikuist valinud Eesti päritolu elukaaslaseks (joonis 14 ja 15). Iseenesest on see protsent ilmselt kõrgem kui oleks ootuspärane puhtjuhuslikku valikut eeldades. Endogaamsete kooselude osakaal on kõrgem mõlema Eesti-sündinud vanemaga isikute puhul, kuid siiski nii madal, et kindlustab rootsieestlaste väga kiire bioloogilise assimileerumise enamusrahva hulka. Nõnda on ainult 4-5 protsenti mõlema Eesti-sündinud vanemaga Rootsi-sündinud eestlastest valinud samasuguse tagapõhjaga elukaaslase (joonis 16). Kokku oli eestlaste teises põlvkonnas 1990 aastal ainult 36 perekonda, kus mõlemad elukaaslased on täielikult Eesti päritolu (arv tuleb mõnevõrra suurem kui kaasa arvata ka perekonnad, kus üks pooltest on küll Eesti-sündinud, aga tulnud Rootsi lapsena).

9. LÕPETUSEKS

Käesolevas ülevaates on kasutatud andmeid Rootsi ametlikust statistikast. See tähendab, et üks rootsieestlaste puhul kindlasti huvitav aspekt, nimelt rahvus ja (eesti) keele oskus puudub. Ei ole teada ka teisi allikaid, kust selliseid andmeid oleks võimalik saada. Tehtud küsitlused, mis puudutavad rootsieestlaste, eriti teise generatsiooni rahvastunnet ja keeleoskust, on juhuslikud ja hõlmavad ainult väikeseid osapopulatsioone. Rahvastikuarengulisest vaatepunktist tähendab see, et võime väga suure täpsusega rääkida eestlaste teise põlvkonna arvust, vanuskoostisest, päritolust, sotsiaalsetest palgejoontest ja majanduslikust integratsioonist, kuid rahvusidentiteedi, kultuurilise ja keelelise assimilatsiooni kirjeldamiseks pole muid allikaid kui isiklikud muljed ja kogemused.

Kokkuvõtlikult näitavad esitatud andmed, et eestlaste teine põlvkond (samuti kui ka esimene) on olnud majanduslikult väga edukas. Majanduslik edukus, mõõdetud kõrgkutseliste ametite või sissetulekuga on selgelt üle Rootsi kogurahvastiku keskmise. Rootsi eestlaskonna ruumiline paiknemine, samuti esimese põlvkonna haridustase ei ole ilmselt sama kui kogu Rootsi kogurahvastiku puhul, kuid majandusliku edukuse seletusena pole nendel erinevustel olulist tähtsust. Olemasolev materjal sellist analüüsi ei luba, aga ilmselt oleks eestlaste teine generatsioon majanduslikult väga edukas ka siis, kui võrrelda sarnastes piirkondades ja vanemate sama haridustasemega isikuid. Majandusedukuse peamine seletus on eestlaste teise generatsiooni (samuti kui esimeses generatsioonis väikelapsena Rootsi tulnute) väga kõrges haridustasemes. Ilmselt peitub selle taga esmajoones Eestist kaasa võetud haridust väärtustav suhtumine. Ka need perekonnad, kus otsene haridustraditsioon puudus, on eelistanud lastele anda pigem kõrgemat kui madalamat haridust. Samasuguse mudeli leiab mitmest teisest Ida-Euroopa maast pärit sisserändajate rühmast, kuid see pole midagi taolist, mis iseloomustaks kõiki sisserändajaid Rootsis.

Eestlaste teise põlvkonna majandusliku integratsiooni edukusel võib olla ka negatiivne külg. On andmeid, mis räägivad selle poolt, et eestlaste teises põlvkonnas esineb keskmiselt rohkem vaimseid häireid. Seletuseks võib olla niihästi erinevate kultuuride vastandumine laste kasvumiljööös kui ka (vanemate) ülepingutatud ambitsioonid⁸. Aga nende küsimuste vaatlemine jääb väljapoole käesoleva ülevaate raami.

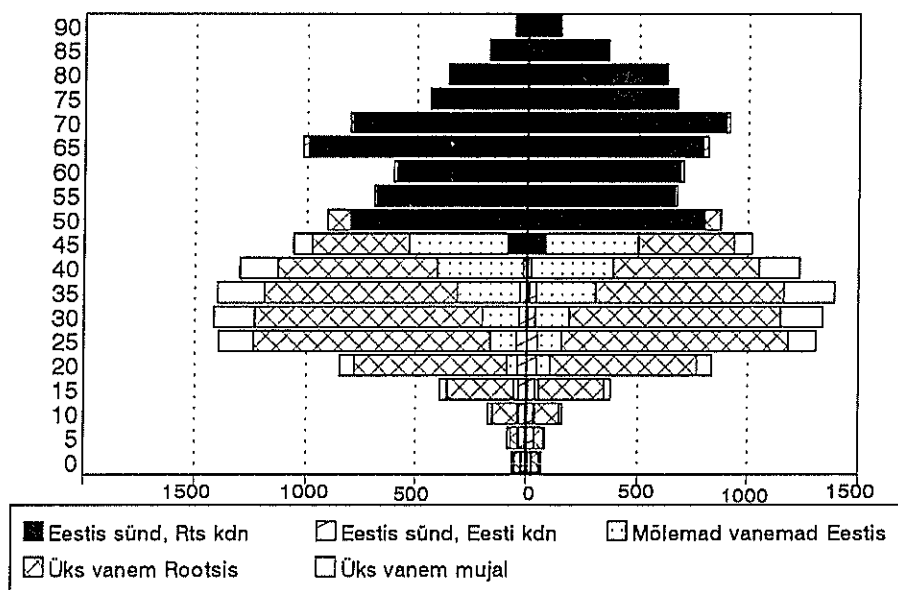
Perekondade loomise mudel Rootsi eestlaskonnas näitab väga kiiret enamusrahvaga kokkusulamist. Endogaamsete abielude osatähtsus langeb põlvkonni kiiresti, mis tähendab, et ainult eestiliku tagapõhjaga isikute arv kolmandas ja neljandas põlvkonnas on väga väike, praktiliselt olematu. Võib eeldada, et keeleliselt tähendab selline areng rootsieestlaste väga kiiret assimileerumist. Vabalt eesti keelt kõnelevate isikute arv teises (ja kolmandas) põlvkonnas on väike, nende hulgas on ka suhteliselt palju ühe mitte-eestlasest vanemaga noori. Kuigi tõenäosus keele õppimiseks, ja selle oskuse säilitamiseks, on kindlasti suurem puht eesti päritoluga perekondades, on segaabielludest sündinud laste arv nii palju suurem, et nende hulgast võrsunud eesti keelt oskavad noored moodustavad enamiku kõikidest eesti keele oskajatest. Umbes samasuguse pildi saab ka teistest sisserännanute rühmadest Rootsis. Ka nende rahvuste puhul, kus endogaamsete abielude osatähtsus on kõrgem – näiteks 50-60 protsenti Kreekas või (endises) Jugoslaavias sündinute puhul – on see liiga madal kindlustamiseks rahvusgrupi püsimit läbi mitme generatsiooni. Seega on väga ebatõenäoline, et sisserännanud rahvastikurühmadest võiks Rootsis kujuneda vähemusrahvused traditsioonilises mõttes. See kehtib ka väga suure soomlaste grupi puhul, kus selle vähemuse püsimine on ilmselt mitusada aastat varem olnud ja on ka tulevikus sõltuv mitte soomlaste Rootsis sündinud lastest, vaid aktuaalsest sisserändemudelist. Küll aga tähendab paarikümnetuhandelise grupi sisseränd, et selline keeleliselt ja kultuuriliselt eristuv rühm eksisteerib ligemale

⁸ Rootsi psühholoog Kersti Lauren on esitanud andmeid laste- ja noorte psühhiaatrilise vastuvõtu patsientidest, mille järgi eesti päritoluga lapsed olid tavalised nende hulgas. Tegemist oli aga väikese populatsiooniga ja ma ei ole näinud, et Lauren oleks oma uurimusi lõpule viinud. Nende ridade kirjutaja on ka subjektiivsete muljete põhjal arvamisel, et suremus Eesti-sündinud 50-60- aastaste meeste hulgas oli varem Rootsis väga kõrge. Seda saaks seletada sõjaelanuste ja kohanemiskustega pärast põgenemist. Ka seda ei ole võimalik olemasoleva materjaliga näidata. Vastupidi, kui lähtuda 1960 aasta rahvaloenduse andmeist, on Eesti-sündinute arv ja vanusjaotus 1990 aastal päris ootuspärane isegi kui arvestada Rootsi kogurahvastiku keskmise suremusega.

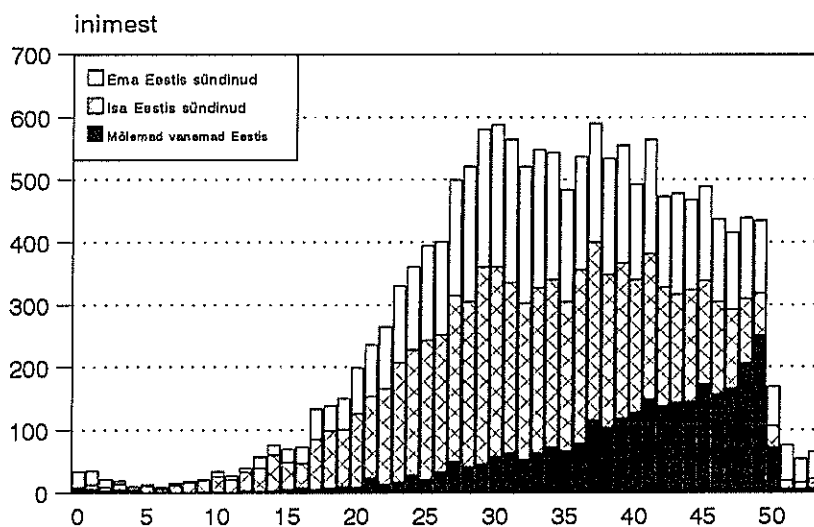
sadakond aastat. Teistsuguseks võib olukord kujuneda viimase aastakümne jooksul Rootsi tulnud põhirahvusest rassiliselt väga erinevate rühmade puhul, kuid seda pole võimalik veel andmetikes jälgida.

⁹ Invandrapolitiska kommittén (KU 1994:11). Komisjoni peaaruanne, Sverige framtiden och mångfalden, SOU 1996:55 ilmus 1996. Seal on piiratud ulatuses avaldatud andmeid sisseärrannute teise generatsiooni kohta lähtudes mainitud materjalist.

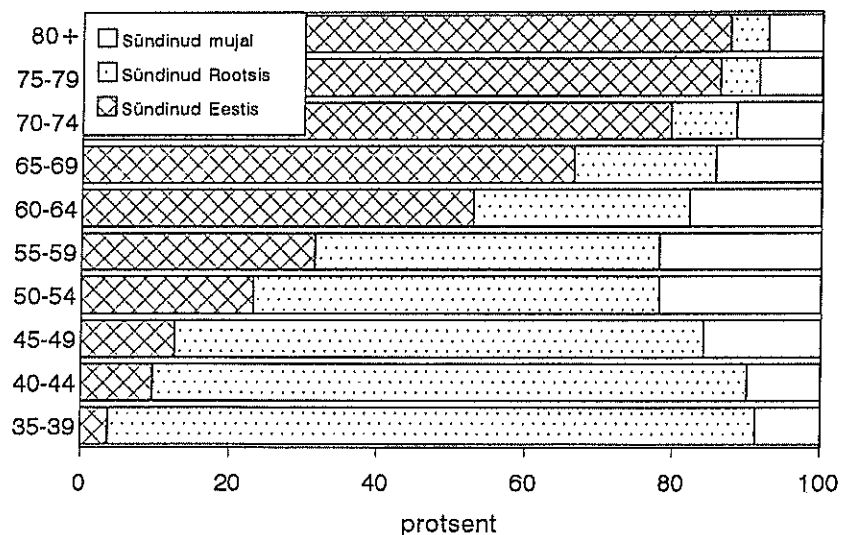
Joonis 1. EESTLASTE SÜNNIPÄRITOLU 1993

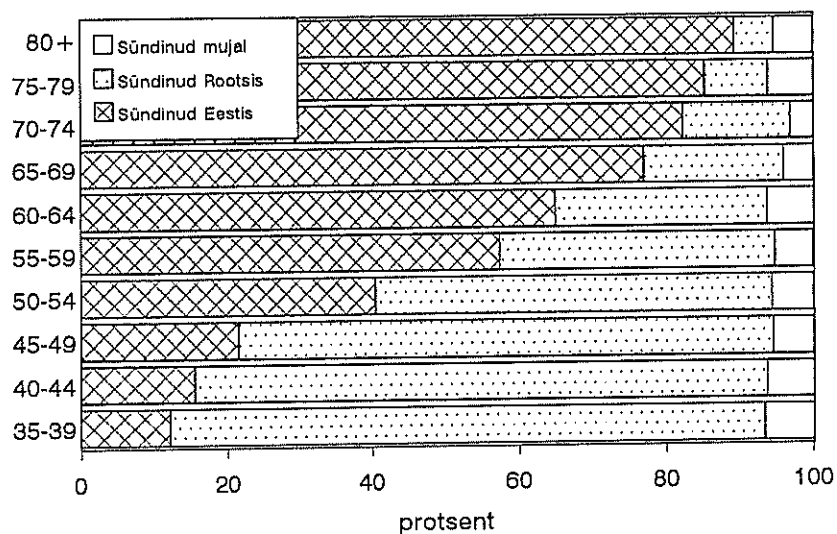
Joonis 2. EESTLASTE SÜNNIPÄRITOLU
Teine generatsioon 1994

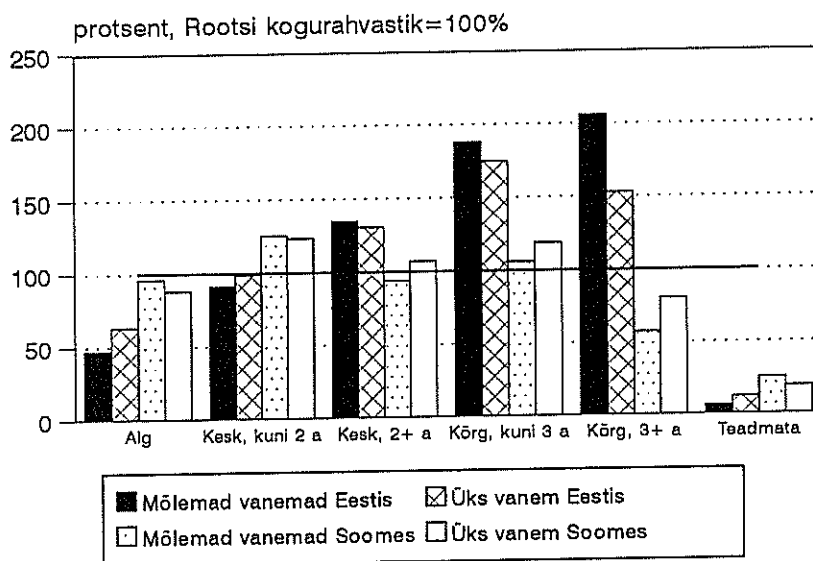
Joonis 3a. ELUKAASLASE SÜNNIPÄRITOLU
Mehed 1990

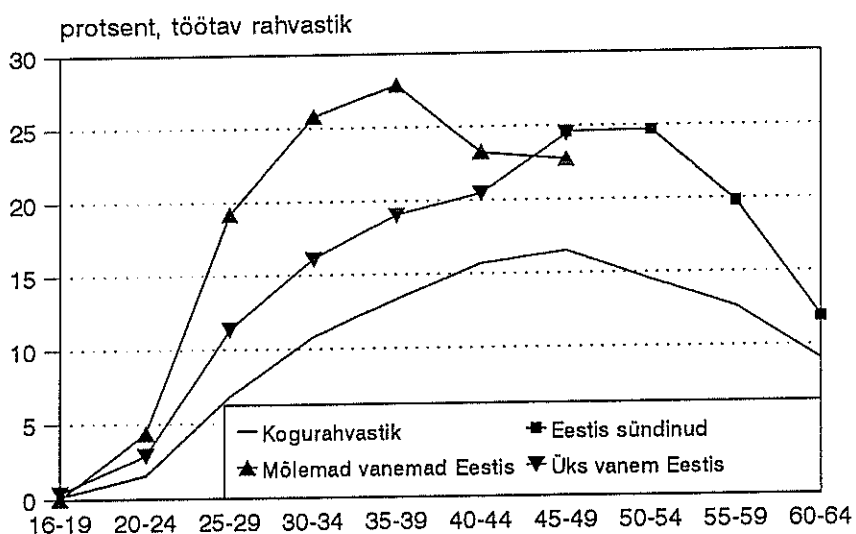
Joonis 3b. ELUKAASLASE SÜNNIPÄRITOLU
Naised 1980

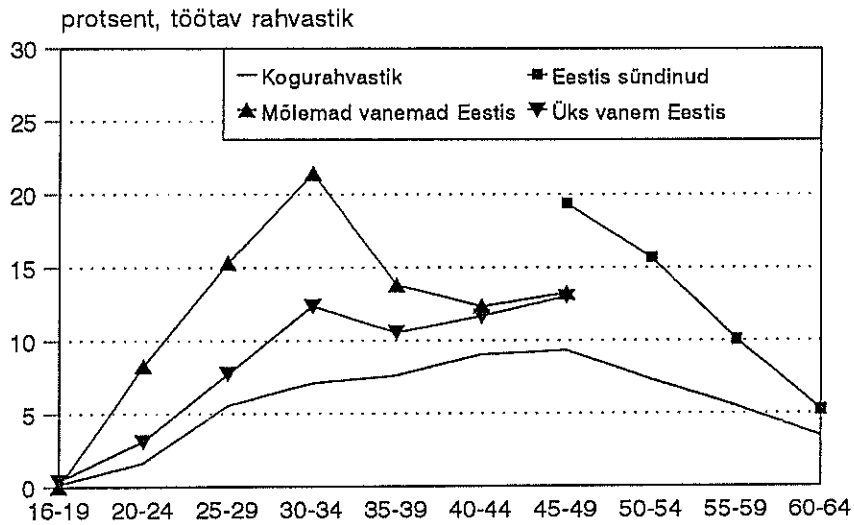
Joonis 4. TEISE GENERATSIOONI HARIDUS
Eesti ja Soome päritolu sisseerändajad 1994

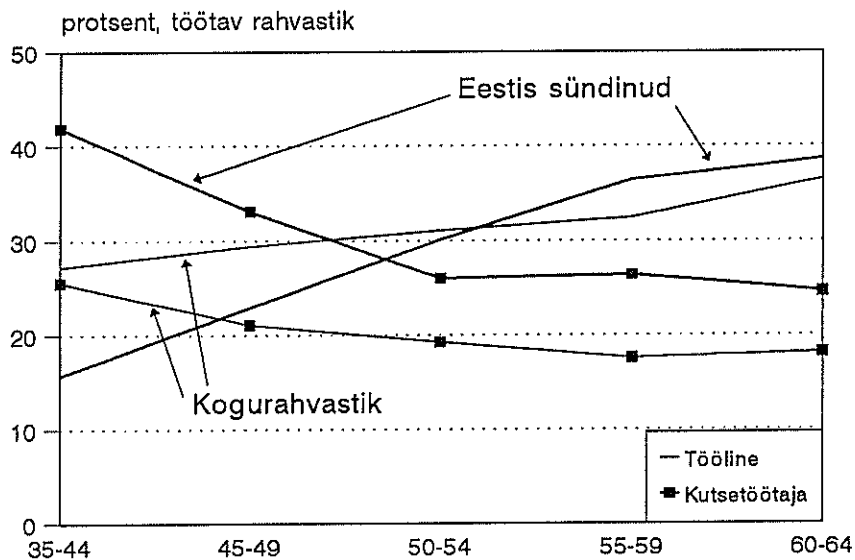
Joonis 5. KÕRGKUTSETÖÖTAJAD
Mehed 1990

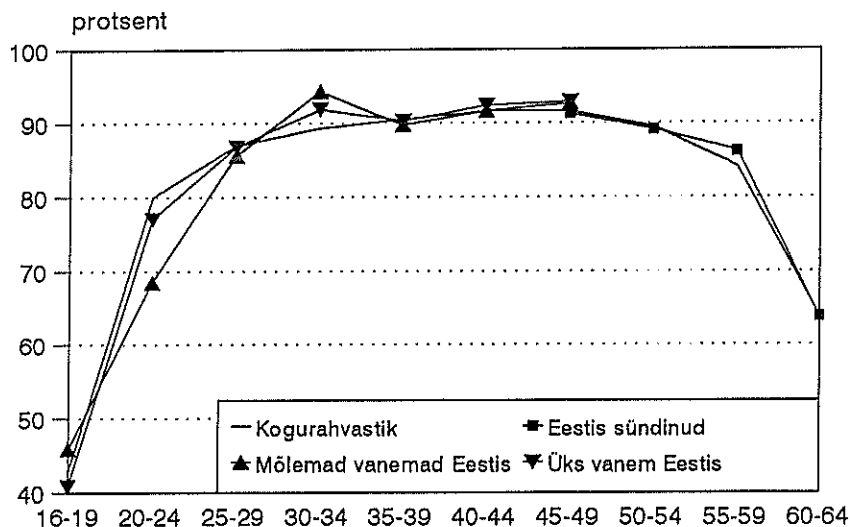
Joonis 6. KÕRGKUTSETÖÖTAJAD
Naised 1990

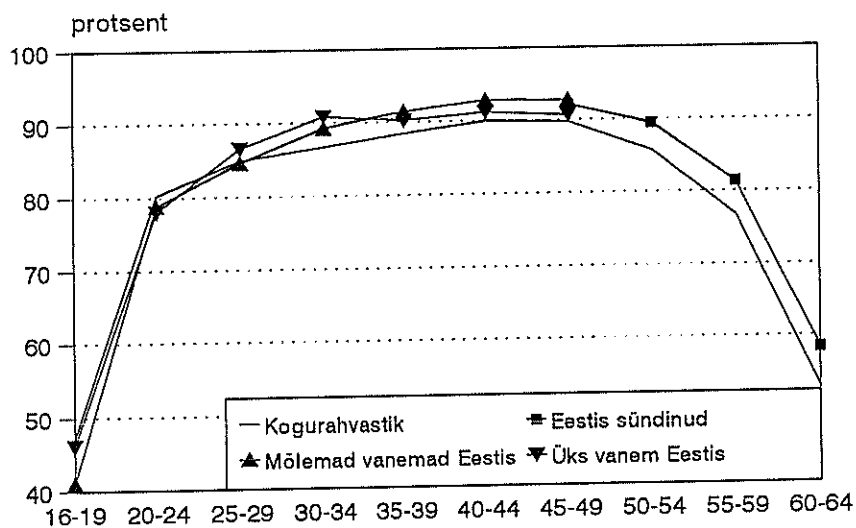
Joonis 7. TÖÖLISED JA KUTSETÖÖTAJAD 1980

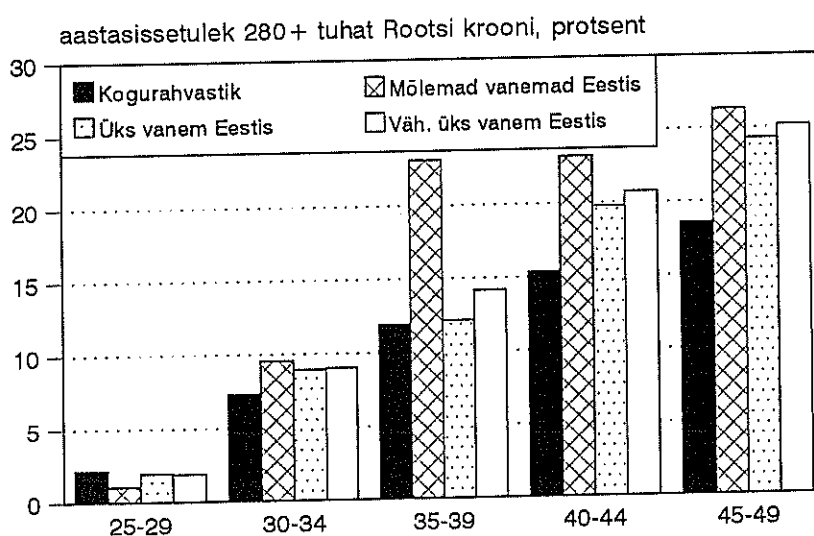
Joonis 8. TÖÖHÕIVE
Mehed 1990

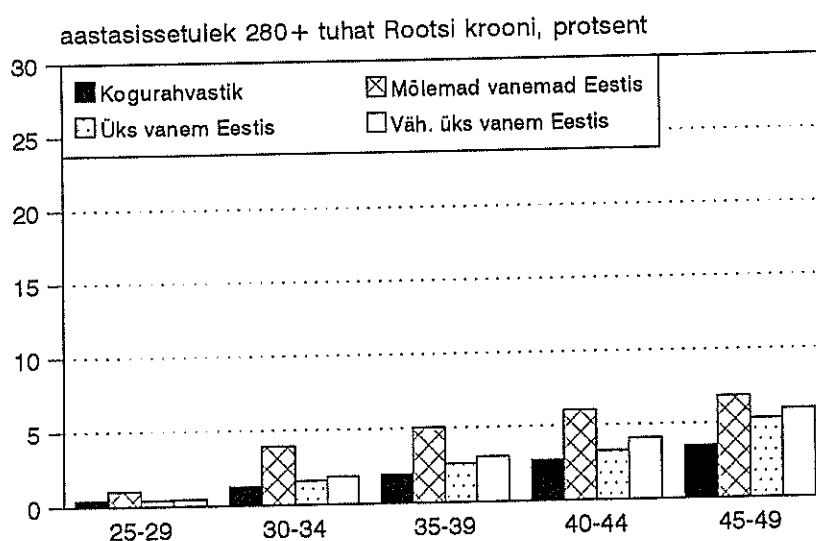
Joonis 9. TÖÖHÕIVE
Naised 1990

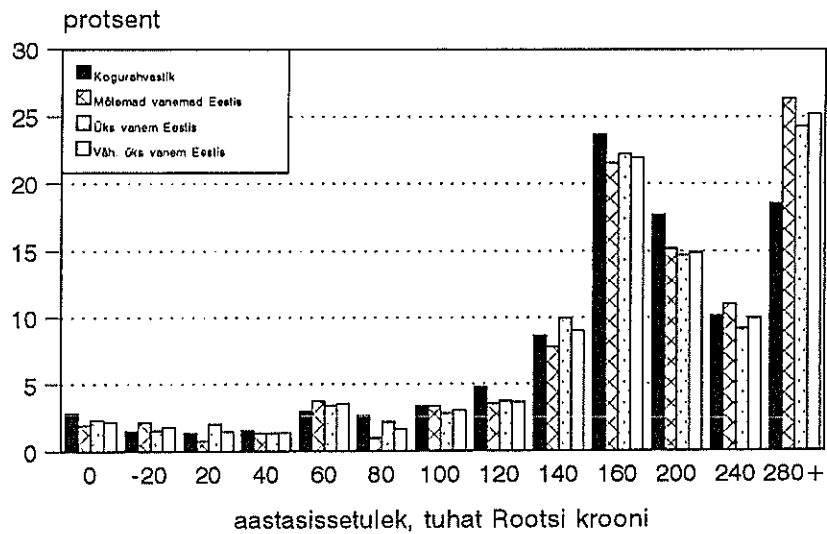
Joonis 10. KÕRGTULURAHVASTIK
Mehed 1993

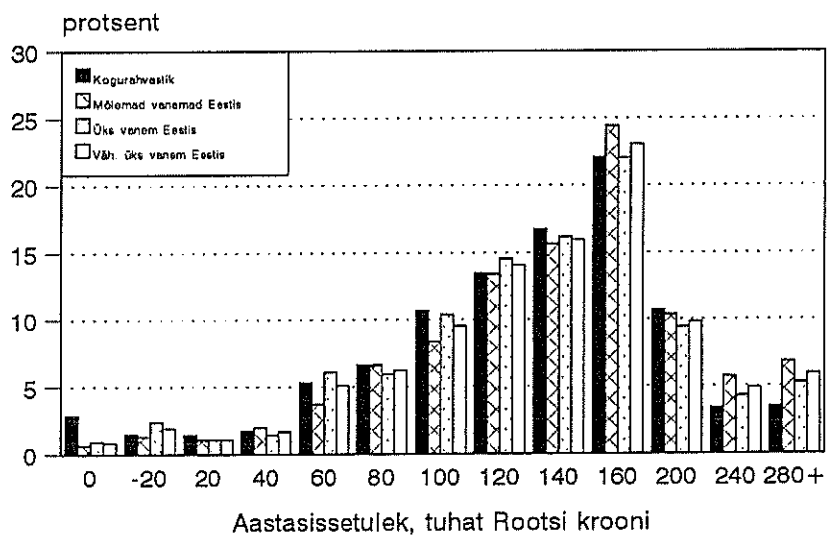
Joonis 11. KÕRGTULURAHVASTIK
Naised 1993

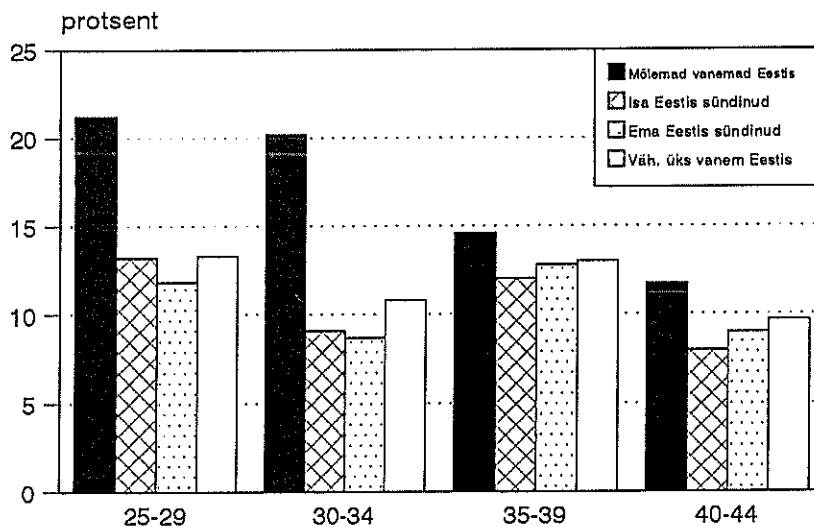
Joonis 12. SISSETULEKU JAOTUS
Mehed 1993

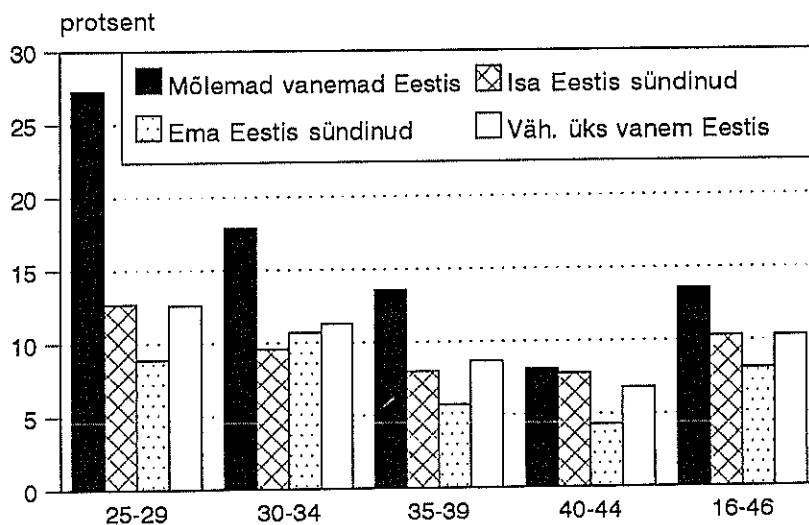
Joonis 13. SISSETULEKU JAOTUS
Naised 1993

Joonis 14. ELUKAASLASE SÜNNIPÄRITOLU
Mehed 1990

Joonis 15. ELUKAASLASE SÜNNIPÄRITOLU
Naised 1990

Joonis 16. ELUKAASLASE SÜNNIPÄRITOLU
Mõlemad vanemad sündinud Eestis 1990

